

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Nimi	Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma
Tiivistelmä	Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma perustuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä Kokemäen kaupungin omiin paikallisiin tarkennuksiin. Uusi paikallinen opetussuunnitelma otetaan käyttöön 1.8.2026 alkaen.
Kunta	Kokemäki
Hyväksymispäivämäärä	16.6.2026
Pdf luotu	10.6.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	3
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	13
2.4. Arvoperusta.	14
2.5. Oppimiskäsitys.	15
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	15
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	16
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001).	17
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002).	17
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003).	17
2.7.4. Monilukutaito (004).	18
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005).	18
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006).	18
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	19
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	23
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	24
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	24
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	24
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	25
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	25
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	25
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	26
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	27
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	27
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	28
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	28
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	34

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	34
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	35
4.3. Monipuoliset työtavat.	35
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	36
4.5. Oppimisen alueet.	37
4.5.1. Kielten rikas maailma (001).	37
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002).	38
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003).	40
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004).	41
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005).	42
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	43
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	44
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	45
5. Lapsen tuki.	55
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	55
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	56
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	56
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	57
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö.	57
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	57
5.3.1. Yleinen tuki.	58
5.3.2. Tehostettu tuki.	58
5.3.3. Erityinen tuki.	59
5.3.4. Tuen muodot.	59
5.4. Lapsen tuen arviointi.	60
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	61
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	62
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	63
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	74
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	74
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	75
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	75
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat.	76

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävästi tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²

6 Varhaiskasvatuslaki 2 §

7 Varhaiskasvatuslaki 21 §

8 Varhaiskasvatuslaki 1 §

9 HE 111/2024 vp

10 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

11 Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

12 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

- mahdollinen kestävä kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmapirosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

13 Varhaiskasvatuslaki 20 §

14 Varhaiskasvatuslaki 8 §

15 HE 40/2018

16 Varhaiskasvatuslaki 24 §

17 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

18 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 HE 148/2021, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatukseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus
- millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon
- miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa
- miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin

31 Varhaiskasvatustilain 40 §

32 Varhaiskasvatustilain 41 §

33 Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt
- varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelma

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman pohja on laadittu valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 pohjalta. Varhaiskasvatussuunnitelmaa on päivitetty keväällä 2019 (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018) ja keväällä 2022 uuden varhaiskasvatuslain ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 mukaisesti.

Opetushallitus on päättänyt joulukuussa 2025 muutoksista valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2022. Muutokset tulivat voimaan 1.1.2026. Muutoksessa varhaiskasvatuslain 22 §:n kumoamisen myötä varhaiskasvatuksen järjestäjät ja yksityiset palveluntuottajat eivät ole veloitettuja laatimaan paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, mutta paikallista varhaiskasvatuksen suunnittelua ja asioiden tarkentamista kunnan tasolla on tehtävä. Kokemäellä on tehty päätös, että varhaiskasvatuksessa laaditaan edelleen yhteinen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma kaikissa toimintamuodoissa tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi. Suunnitelma on laadittu suomen kielellä.

Tämä suunnitelma ohjaa kaikkia varhaiskasvatusyksiköitä. Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on perustetekstin jälkeen kirjattu paikalliset suunnitelmaratkaisut, ja se julkaistaan sähköisessä muodossa Opetushallituksen ePerusteissa sekä kaupungin verkkosivuilla. Kunnallisesta varhaiskasvatuksesta vastaa sivistyslautakunta. Kokemäellä varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodissa. Myös seurakunta järjestää varhaiskasvatusta.

Kokemäen paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ohjaavat ja täydentävät seuraavat Kokemäen kaupungin asiakirjat:

- Kokemäen kaupungin strategia 2026-2029
- Lastenneuvolatyön toimintaohjelma
- Kokemäen opiskeluhoitosuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet
- Kiva kaveri – Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Kokemäen varhaiskasvatuksessa
- Kokemäen kaupungin kotouttamissuunnitelma

- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Varhaiskasvatuksen toiminta toteuttaa kaupungin strategian arvoja: vastuullisuutta, osaamista ja yhteisöllisyyttä. Lapsia rohkaistaan tuomaan esiin omia ideoitaan, kohtaamaan toiset kunnioittavasti ja toimimaan yhteistyössä. Näin vahvistetaan vastuullisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Laadintaprosessiin on osallistunut varhaiskasvatuksen ohjausryhmä, jossa on ollut mukana varhaiskasvatustyöryhmien edustajia sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on osallistunut vasutyöskentelyyn pedagogisissa kahviloissa, ja Kokemäen arvoista on toteutettu kysely, jonka tuloksia on hyödynnetty suunnitelman arvoperustaa käsittelevässä luvussa. Huoltajien näkemyksiä on kartoitettu asiakaskyselyllä, ja laadintaprosessissa on kuultu myös yhteistyötahoja.

Tavoitteena on ollut luoda opetussuunnitelmallinen ja toimintakulttuurinen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen. Esiopetus on ollut mukana varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa erityisesti siirtymävaihetta ja arviointia koskevissa osuuksissa.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma määrittää varhaiskasvatuksen yhteiset tavoitteet ja pedagogiset periaatteet. Jokainen toimipaikka täsmentää ja konkretisoi nämä tavoitteet omassa toiminnassaan vuosittain laadittavissa toiminta- ja lukuvuosisuunnitelmissa. Suunnitelmissa huomioidaan yksikön toimintaympäristö, lasten tarpeet sekä kuluva toimintakauden painotukset.

Kokemäellä lapsiryhmäkohtainen suunnittelu toteutetaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa (ryhmävasussa), joka toimii ryhmän pedagogisena toimintasuunnitelmana. Ryhmävasu täydentää yksikkö- ja kuntatason suunnittelua ja kuvaa, miten varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet toteutuvat ryhmän arjessa ja pedagogisissa ratkaisuissa. Ryhmävasussa hyödynnetään lasten yksilöllisistä varhaiskasvatussuunnitelmista nousevaa tietoa sekä ryhmän yhteistä toimintaa. Työn tueksi käytetään vasujen koontilomakkeita, jotka tukevat tiedonkulkua ja yhteistä ymmärrystä tiimissä.

Suunnitelmiin kirjattavat tavoitteet kohdistuvat henkilöstön pedagogiseen toimintaan ja oppimisympäristöön, joiden avulla tuetaan lapsen oppimista ja kehitystä. Suunnittelussa huomioidaan huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen kasvun ja oppimisen tukemiseksi.

Varhaiskasvatuksen alkaessa laaditaan palvelusopimus huoltajien kanssa. Siinä sovitaan keskeisistä arjen käytännöistä ja lapsen hyvinvointiin liittyvistä asioista.

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu), joka ohjaa lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Kokemäellä Wilmaan, kun varhaiskasvatus on kestänyt noin kaksi kuukautta. Kokemäellä käytetään Opetushallituksen mallilomaketta, joka sisältää lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, tavoitteet, pedagogiset toimintatavat sekä mahdolliset tuen tarpeet ja niiden toteuttamisen. Tehostetun ja erityisen tuen päätökset tehdään hallintosäännön mukaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös mahdollinen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tuki sekä sen toteuttaminen ja arviointi. Suunnitelmassa keskeistä on konkreettinen toiminta: miten lapsen tarpeisiin vastataan arjessa ja miksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevat tavoitteet ohjaavat ryhmän toiminnan suunnittelua ja oppimisympäristöjen kehittämistä, ja ne kirjataan edelleen ryhmävasuun. Näin varmistetaan, että jokaisen lapsen tarpeet huomioidaan osana ryhmän toimintaa.

Lapsen vasu laaditaan yhdessä huoltajien kanssa. Etukäteen kotona täytettävä ”Tärkeitä tietoja minusta” -lomake lisää lasten ja huoltajien osallisuutta varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Lapsi osallistuu vasukeskusteluun mahdollisuuksien mukaan ikätasonsa mukaisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä muun henkilöstön kanssa. Ryhmäperhepäivähoidossa vastuussa on hoitaja, joka voi tarvittaessa hyödyntää esihenkilön tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista.

Varhaiskasvatuksen asiakkuus itsessään ei ole enää salassa pidettävää tietoa. Salassa pidettävää tietoa sen sijaan ovat:

- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
- Lapsen tuen tarvetta, tukitoimia ja henkilökohtaisten ominaisuuksien arviointia koskevat tiedot
- Esimerkiksi terveyttä koskevat tiedot, varallisuutta tai henkilökohtaisia oloja koskevat tiedot (julkisuuslaki)

Varhaiskasvatustiedon mahdollistaa varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon siirtämisen salassapidon estämättä. Järjestämisen kannalta välttämätön tieto voi liittyä esimerkiksi lapsen tukitoimiin tai turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on oikeus saada tällaista välttämätöntä tietoa muilta varhaiskasvatuspalvelujen järjestäjiltä tai esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta tai ammattihenkilöltä. Jos lapsi siirtyy toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, järjestämisen kannalta välttämätön tieto voi liikkua vanhan ja uuden järjestäjän välillä.

Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen vasun tavoitteita arvioidaan jatkuvasti ja säännöllisesti yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Lapsen vasun toteutumista arvioidaan jatkuvasti, ja sitä tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai aina lapsen tilanteen muuttuessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua arviointiin esimerkiksi varhaiskasvatuskeskusteluissa ja kyselyissä. Arviointitietoa hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkennetaan ja päivitetään arviointien ja kehittämistarpeiden perusteella. Kunnassa tehdään säännöllistä itsearviointia muun muassa Valssi-arviointijärjestelmän avulla, ja sen tulokset ohjaavat pedagogiikan, toimintatapojen ja toimintakulttuurin kehittämistä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa henkilöstön osallistumismahdollisuudet huolehtimalla riittävästä rakenteista, ajasta ja osaamisesta. Henkilöstölle varataan työaika yhteiseen suunnitteluun ja arviointiin, ja yksiköissä käytetään yhteisiä suunnittelu- ja arviointikäytäntöjä sekä sähköisiä työvälineitä. Esihenkilöt tukevat henkilöstön ammatillista kehittymistä, kouluttautumista ja osallistumista kunnan varhaiskasvatuksen kehittämiseen.

Huoltajat huomioidaan varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa monipuolisesti. Heidän näkemyksiään kuullaan päivittäisessä yhteistyössä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja arvioinnissa. Huoltajilta kerätään palautetta asiakaskyselyillä, keskusteluilla ja erilaisilla palautekanavilla, ja palaute hyödynnetään yksiköiden ja koko kunnan toiminnan kehittämisessä.

Lasten osallisuus toteutuu arjen vuorovaikutuksessa, leikissä ja pedagogisissa tilanteissa. Lapsia kuunnellaan heidän ikätasonsa mukaisesti, ja heidän ajatuksiaan, ideoitaan ja havaittuja kiinnostuksen kohteitaan hyödynnetään ryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Lasten kokemuksia ja näkemyksiä kerätään myös dokumentoinnin ja havainnoinnin avulla, ja niitä käytetään pedagogiikan kehittämisen perustana.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustilain 3 §

35 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustilain 1 §

37 Varhaiskasvatustilain 12 §

38 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustilain 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustilain 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵⁷, sosiaalihuoltolakea⁵⁸, vammaispalvelulakea⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakea⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatussympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatustalake 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatustalake 7 §

57 Varhaiskasvatustalake 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatustalake 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatustoinnista ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustoinnissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustarjonnista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatustarjonnasta hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatustarjonta on yleisin varhaiskasvatustarjonnasta. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatustarjonnasta voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatustarjonta korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatustarjonnasta opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatustarjonnasta opettajilla. Varhaiskasvatustarjonnasta opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatustarjonnasta henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatustarjonnasta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatustarjonnasta⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

74 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

75 Varhaiskasvatustarjonta 1 §

76 Varhaiskasvatustarjonta 34, 35 ja 38 §

77 Varhaiskasvatustarjonta 4 ja 16 §

78 Varhaiskasvatustarjonta 34–38 §

79 Varhaiskasvatustarjonta 25 §

80 Varhaiskasvatustarjonta 2, 25 ja 35 §

81 Varhaiskasvatustarjonta 1 ja 38 §

82 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

83 Varhaiskasvatustarjonta 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatustavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirroksessa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁸⁷.

84 Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

85 Varhaiskasvatustalaki 13 §

86 Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 5 kohta

87 Esimerkiksi varhaiskasvatustalaki 40–42 §

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatustilain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökymiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidenteettä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

88 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
89 Varhaiskasvatustilain 20 §
90 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016
91 Varhaiskasvatustilain 15 a §
92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
93 Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen liittyvien lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvyille ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten

lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määritetyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Varhaiskasvatuksen tehtävien ja tavoitteiden merkitys ja tavoitteiden toteutuminen

Varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) ohjaavat kaikkea Kokemäen varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa kaikissa toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista sekä tukea huoltajia kasvatustehtävässä. Toiminta on suunnitelmallista, tavoitteellista ja pedagogisesti perusteltua siten, että lasten osallisuus, leikki, vuorovaikutus ja oppimisen alueet integroituvat luontevasti arjen tilanteisiin.

Tavoitteiden toteutumisesta huolehditaan päiväkodeissa tarjoamalla monipuolisia ja pedagogisesti suunniteltuja oppimisympäristöjä, hyödyntämällä pienryhmäpedagogiikkaa sekä toteuttamalla säännöllistä suunnittelua, havainnointia ja arviointia. Ryhmäperhepäivähoidossa tavoitteet toteutuvat kodinomaisessa ympäristössä, pienessä ryhmässä ja arjen tilanteisiin integroidussa pedagogiikassa, jota tuetaan tiimityöllä sekä esihenkilön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjauksella.

Kaikissa toimintamuodoissa tavoitteiden toteutumista ohjaavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, ryhmävasu ja yksikön toiminta- ja lukuvuosisuunnitelmat. Pedagogiikkaa kehitetään jatkuvan havainnoinnin, dokumentoinnin, arvioinnin ja yhteistyön avulla. Henkilöstö varmistaa, että oppimisympäristöt ovat turvallisia, virikkeellisiä ja lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin vastaavia. Näin varmistetaan, että varhaiskasvatuksen perusteiden mukaiset tavoitteet toteutuvat johdonmukaisesti kaikissa Kokemäen varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa.

Varhaiskasvatuspalveluista tarjottava neuvonta ja ohjaus huoltajille

Huoltajille tarjotaan neuvontaa ja ohjausta varhaiskasvatuspalveluista selkeästi ja saavutettavasti. Tietoa palveluista, hakukäytännöistä ja eri vaihtoehdoista annetaan palveluohjauksessa, varhaiskasvatuspäällikön ja päiväkodin johtajan toimesta sekä puhelimitse, sähköisesti ja kunnan verkkosivuilla. Aloituskeskusteluissa ja arjen kohtaamisissa henkilöstö varmistaa, että huoltajat tuntevat käytettävissä olevat varhaiskasvatusmuodot ja saavat tukea valintojen tekemiseen. Tarvittaessa huoltajia ohjataan myös muiden tukipalvelujen piiriin.

Arvoperustan, oppimiskäsityksen ja laaja-alaisen osaamisen huomiointi paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa

Kokemäen varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia ohjaavat valtakunnallinen arvoperusta sekä kaupungin strategiset arvot: vastuullisuus, osaaminen ja yhteisöllisyys. Lapsen etu, yhdenvertaisuus, osallisuus, leikki, kulttuurinen moninaisuus ja hyvinvointi muodostavat kaiken toiminnan perustan. Nämä konkretisoituvat paikallisessa toiminnassa sensitiivisenä vuorovaikutuksena, turvallisena ilmapiirinä ja lasten osallisuuden vahvistumisena.

Edellä kuvattu kokonaisuus näkyy arjen pedagogisissa ratkaisuissa vastuullisuuden, osaamisen ja yhteisöllisyyden kautta sekä oppimiskäsityksen ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisena toimintana.

Vastuullisuus näkyy jokaisen työntekijän sitoutumisena omaan työhönsä, yhteisiin toimintaperiaatteisiin sekä varhaiskasvatussuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin. Henkilöstö kantaa vastuuta ryhmän toimivuudesta, lasten turvallisuudesta sekä laadukkaasta pedagogiikasta. Toimintaa ohjaavat ratkaisut tehdään pitkäjänteisesti lasten, perheiden, työyhteisön ja ympäristön parhaaksi. Lapsen arjessa vastuullisuus tarkoittaa, että jokainen lapsi tulee nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi yksilöllisesti turvallisessa ympäristössä. Toiminnassa huomioidaan myös ekologinen vastuullisuus ohjaamalla lapsia huolehtimaan ympäristöstä, materiaaleista ja yhteisistä tiloista.

Osaaminen näkyy tavoitteellisena pedagogisena toimintana, jota toteutetaan pienryhmissä, lapsilähtöisesti ja suunnitelmallisesti. Henkilöstö havainnoi, dokumentoi ja kehittää toimintaa lasten tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Leikin merkitys on keskeinen, ja sitä tuetaan aikuisen läsnäololla, leikin rikastuttamisella ja vuorovaikutuksella. Oppimisympäristöjä muokataan joustavasti ja monipuolisesti, ja toiminnassa hyödynnetään esimerkiksi kuvallista tukea ja ennakoitua. Yhteistyö huoltajien kanssa sekä henkilöstön jatkuva kouluttautuminen vahvistavat osaamista ja pedagogiikan laatua.

Yhteisöllisyys rakentuu avoimesta vuorovaikutuksesta, luottamuksesta ja tasavertaisesta kohtaamisesta. Lapsia ohjataan toimimaan yhdessä, ottamaan toiset huomioon ja pitämään huolta kavereista. Aikuinen tukee lasten keskinäisiä suhteita ohjaamalla leikkiä, olemalla läsnä ja tukemalla vuorovaikutusta tarvittaessa. Lisäksi aikuinen muodostaa vaihtelevia leikkipareja ja huolehtii, ettei kukaan lapsi jää ulkopuolelle. Ryhmässä vahvistetaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myönteistä "meidän ryhmä" -ilmapiiriä.

Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on avointa, kuuntelevaa ja luottamuksellista. Huoltajien kanssa vaihdetaan päivittäin kuulumisia, ja heille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua toimintaan esimerkiksi tapahtumien ja tilaisuuksien kautta. Yhteistyö perustuu molemminpuoliseen arvostukseen ja yhteiseen tavoitteeseen lapsen hyvinvoinnin tukemisessa.

Oppimiskäsitys, jonka mukaan lapsi oppii aktiivisesti leikkien, tutkien ja kokeillen vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ohjaa kaikkea pedagogista toteutusta. Toiminta suunnitellaan pienryhmissä, lasten aloitteita kuunnellen ja oppimisympäristöjä joustavasti muokaten. Havainnointi ja dokumentointi ovat keskeisiä keinoja pedagogisten ratkaisujen suunnittelussa, ja oppimisen alueet integroidaan luontevasti arjen toimintaan.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet toteutuvat arjessa leikin, vuorovaikutuksen, pienryhmätoiminnan ja oppimisympäristöjen kautta. Päivittäinen toiminta tarjoaa lapsille mahdollisuuksia ajattelun ja oppimisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun, itsestä huolehtimisen, monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen kehittymiseen. Lasten osallisuus varmistetaan antamalla heille mahdollisuuksia vaikuttaa arjen sisältöihin ja tuoda esiin omia näkemyksiään sekä tarttumalla heidän ideoihinsa ja aloitteisiinsa päivittäisessä toiminnassa.

Arvoperustan, oppimiskäsityksen ja laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan osana suunnitelmallista kehittämistyötä. Arviointi perustuu havainnointiin, pedagogiseen dokumentointiin, tiimi- ja pedagogisiin keskusteluihin, huoltajapalautteeseen sekä Valssi-arviointijärjestelmään. Arvioinnin tulokset ohjaavat toiminnan kehittämistä ja varmistavat, että varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat yhdenvertaisesti kaikissa Kokemäen varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta

Kunnalla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatusta lapsen tarpeiden, perheiden toiveiden ja lain velvoitteiden mukaisesti. Kokemäellä järjestämistä ohjaavat:

- Varhaiskasvatuslaki ja opetussuunnitelman perusteet
- kunnan oma varhaiskasvatuksen rakenne ja resurssit
- paikallinen toimintaympäristö, jossa palveluja tuotetaan sekä päiväkodeissa että ryhmäperhepäivähoidossa

Vaikka vuoden 2025 alusta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ei ole enää valtakunnallisesti pakollista, Kokemäki on päättänyt jatkaa paikallisen vasun ylläpitämistä toiminnan suunnitelmallisuuden, yhtenäisen pedagogiikan ja laadun varmistamiseksi.

Varhaiskasvatuksen järjestämisestä vastaa sivistystoimi. Varhaiskasvatusta annetaan kunnan järjestämänä ryhmäperhepäivähoidossa, Kouvatsan päiväkotikoulussa ja Kokemäen päiväkotit Villa Vilinässä sekä seurakunnan järjestämänä kerhotoimintana. Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoidossa järjestettävän varhaiskasvatuksen lisäksi Kokemäellä on tarjolla myös kerhomuotoista avointa varhaiskasvatusta. Avoin kerhotoiminta on tarkoitettu kotihoidossa oleville kokemäkeläisille lapsille. Lasten kerho on tarkoitettu 2–5-vuotiaille lapsille.

Esiopetusta järjestetään päiväkodin yhteydessä Villa Vilinän Tulkkilan toimipisteessä ja Kouvatsan päiväkotikoulussa. Näissä toimipaikoissa järjestetään myös täydentävää varhaiskasvatusta. Tämä mahdollistaa sujuvat siirtymät sekä lasten tuen jatkumon. Yhteistyö esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen välillä näkyy arjen toimintojen yhteensovittamisena, pedagogisena suunnitteluna ja tiedonsiirtona.

Yhteistyö eri toimintamuotojen – päiväkotien, ryhmäperhepäivähoidon ja esiopetuksen – välillä on Kokemäellä tiivistä ja tavoitteellista. Se toteutuu muun muassa:

- yhteisillä pedagogisilla linjauksilla
- yhteisinä tapahtumina
- henkilöstön tiimikokouksilla ja yhteisillä tapaamisilla
- arviointi- ja kehittämistyöllä
- lasten siirtymien suunnittelulla
- moniammatillisella yhteistyöllä

Yhdessä nämä muodostavat eheän ja laadukkaan kokonaisuuden, jossa lapsi saa kasvaa, oppia ja kehittyä turvallisessa ympäristössä.

Lapsiryhmien muodostamisen periaatteet

Lapsiryhmät muodostetaan Kokemäellä pedagogisesti, turvallisesti ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Ryhmärakenne suunnitellaan tukemaan lasten kasvua, oppimista ja hyvinvointia sekä turvaamaan henkilöstölle hyvät edellytykset pedagogisen toiminnan toteuttamiseen.

Ryhmien kokoonpano perustuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin, sosiaalisten suhteiden tukemiseen ja turvallisen toimintaympäristön varmistamiseen. Henkilöstön kelpoisuudet ja osaaminen suhteutetaan ryhmän tarpeisiin, ja pienryhmätoiminnan toteuttaminen huomioidaan sekä päiväkodeissa että ryhmäperhepäivähoidossa.

Ryhmiä muodostettaessa pyritään ihmissuhteiden pysyvyyteen, pedagogiseen jatkuvuuteen ja rauhalliseen arkeen. Perheiden toiveet, kuten sisarusten sijoittuminen, hoitotarpeiden laajuus ja vuorohoidon tarve, otetaan huomioon mahdollisuuksien mukaan.

Mahdolliset ryhmämuutokset tehdään vain perustellusta syystä ja huolellisesti suunnitellun siirtymän kautta.

Siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan

Kokemäellä siirtymävaiheita suunnitellaan ja toteutetaan tavoitteellisesti, jotta lapsen turvallisuus, hyvinvointi ja pedagoginen jatkuvuus säilyvät muutosten keskellä. Siirtymät tehdään tiiviissä yhteistyössä perheiden ja henkilöstön kanssa. Lapselle luodaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo, jossa tarpeelliset tiedot siirtyvät huoltajien luvalla seuraavaan ryhmään, varhaiskasvatussyksikköön, esiopetukseen tai perusopetukseen.

Keväisin järjestetään varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteistyöpalaveri, jossa siirretään huoltajien suostumuksella lapsen tarvitsemat tiedot esiopetukseen. Niiden lasten kohdalla, joilla on tehostetun tai erityisen tuen päätös, tiedonsiirtokeskusteluun osallistuvat huoltajien lisäksi tarvittaessa myös asiantuntijat. Siirtymävaiheyhteistyössä hyödynnetään keskusteluja sekä Wilman lomakkeita, joiden avulla lapsen yksilöllinen tuntemus välittyy uuteen kasvuympäristöön. Lapselle tarjotaan mahdollisuus tutustua tuleviin kasvattajiin, opettajiin, tiloihin ja muihin lapsiin etukäteen.

Jos lapsi käyttää kahden kunnan varhaiskasvatuspalveluja ja hänellä on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta, tehdään asiasta hallinnolliset päätökset molemmissa kunnissa.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan

⁹⁶ Varhaiskasvatustalaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana

97 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

98 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

rauhottumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

101 Varhaiskasvatustalaki 7 §

102 Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 10 kohta

103 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken

104 Varhaiskasvatuslaki 20 §

105 Varhaiskasvatuslaki 7 §

106 Varhaiskasvatuslaki 7 §

107 Varhaiskasvatuslaki 7 §

108 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

- miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Kokemäen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri näkyy arjen pedagogisissa ratkaisuisa, vuorovaikutuksessa ja yhteisissä toimintatavoissa, joita kehitetään ja arvioidaan suunnitelmallisesti. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana ovat yksiköissä yhdessä käsitellyt arvot, joiden sisäistäminen tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista ja toimintakulttuurin uudistumista.

Kokemäen kaupunkistrategian painopisteet näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa konkreettisesti. Hyvinvoiva koti toteutuu lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisena ja turvallisena arkena. Älykäs maaseutukaupunki näkyy lähiluonnon, ympäristön ja paikallisuuden hyödyntämisenä oppimisessa. Rohkea tulevaisuus toteutuu lasten ajattelun, osallisuuden ja uuden kokeilemisen rohkaisemisena. Kestävä talous näkyy toiminnan suunnitelmallisuutena ja resurssiivisaina arjen valintoina.

Osallisuus ja leikki toimintakulttuurin ytimenä

Kokemäen varhaiskasvatuksen keskeisenä tavoitteena on lasten ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen. Jokaiselle lapselle tarjotaan onnistumisen kokemuksia oppimisessa, ja lapset kohdataan sensitiivisesti. Lapsen kokemus osallisuudesta syntyy siitä, että hän tulee aidosti kuulluksi ja voi vaikuttaa omaan arkeensa. Pelkkä kuuleminen ei riitä, vaan lapselle tulee muodostua tunne osallisuudesta.

Leikki saa näkyä ja kuulua. Aikuiset ovat läsnä, havainnoivat lasten leikkiä ja osallistuvat siihen tarvittaessa. Lapsia kuullaan, havainnoidaan ja haastatellaan toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioimiseksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Kokemällä kehitetään eri varhaiskasvatussyksiköiden ja esiopetuksen välistä yhteistyötä.

Pedagoginen johtaminen ja kehittäminen

Pedagoginen johtaminen on tavoitteellista, suunnitelmallista ja arvioivaa toimintaa. Osallistavaa toimintakulttuuria edistetään varaamalla aikaa ja rakenteita säännölliselle keskustelulle. Yhteinen toiminta-ajatus ja tavoitteet näkyvät arjen käytännöissä, ja kaikki ratkaisut ovat pedagogisesti perusteltuja.

Oppiva yhteisö ja henkilöstön osaaminen

Oppivaksi yhteisöksi kasvaminen toteutuu säännöllisellä kouluttautumisella ja tiedon jakamisella, joiden avulla kehitetään toimintakulttuuria tukevia käytänteitä. Koulutuksiin osallistuminen vahvistaa koko työyhteisön osaamista, kun hankittua tietoa jaetaan aktiivisesti henkilöstön kesken esimerkiksi tiimi- ja henkilöstöpalaverissa.

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajilla on päävastuu ryhmänsä toimintakulttuurin kriittisestä arvioimisesta. Jokainen työntekijä reflektoi omaa työtään suhteessa varhaiskasvatussuunnitelman toimintaperiaatteisiin. Toimintaa kehitetään yhteisen keskustelun, kyseenalaistamisen sekä tutkimus- ja asiantuntijatietoon perustuvan arvioinnin ja kokeilun kautta, jotta löydetään lasta ja hänen osallisuuttaan parhaiten tukevia toimintamalleja.

Yhdenvertaisuus, sensitiivisyys ja kulttuurinen osaaminen

Sukupuolisensitiivisyys ja tasa-arvo näkyvät arjen vuorovaikutuksessa, leikissä ja lasten tasavertaisessa kohtaamisessa. Oppimisympäristöjä tarkastellaan sukupuolisensitiivisesti esimerkiksi sijoittamalla erilaisia leluja tarkoituksellisesti rinnakkain. Näin leikki rikastuu ja leikkiryhmät monipuolistuvat.

Lapsia ja aikuisia puhutellaan heidän nimillään, ei sukupuolen perusteella. Kokemällä laaditaan toimipaikkakohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat toimintasuunnitelman liitteeksi.

Työyhteisöissä arvioidaan säännöllisesti, miten huomio ja kohtaaminen jakautuvat lasten kesken. Kielteinen huomio voi kasautua samoille lapsille, jolloin siitä voi muodostua osa lapsen minäkuva.

Lasten kieli- ja kulttuuritaustat huomioidaan identiteetin tukemiseksi. Oman kulttuurin tuntemus luo perustan toisten kulttuurien ymmärtämiselle. Kulttuurisensitiivisyys edellyttää tietoisuutta omista ennako-oletuksista sekä valmiutta tarkastella niitä.

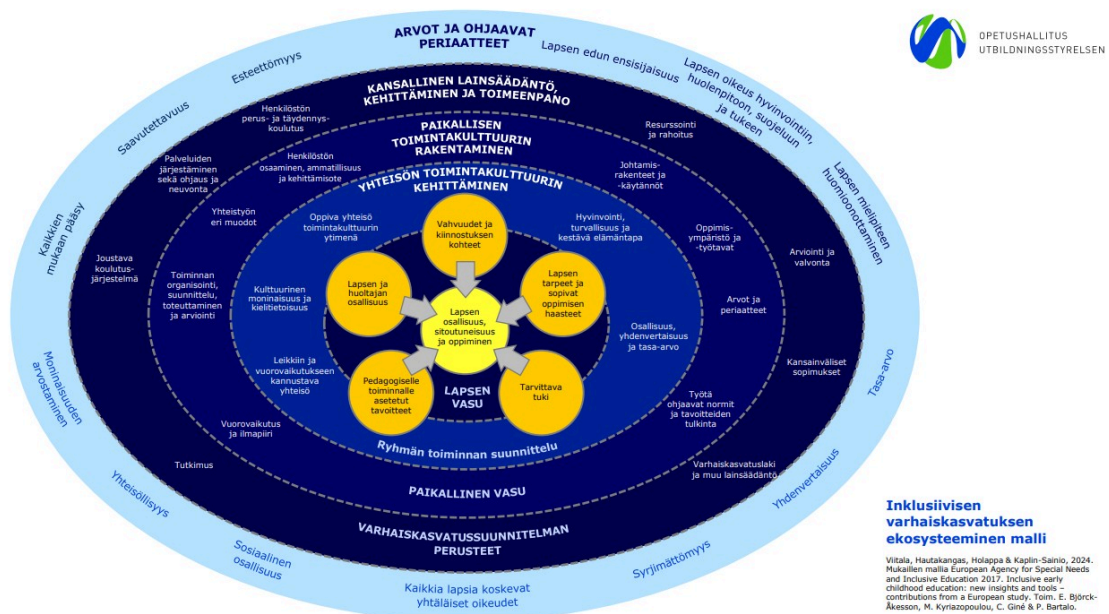
Hyvinvointi ja turvallinen toimintaympäristö

Lasten hyvinvointia tuetaan tarjoamalla mahdollisuus lepoon ja rauhoittumiseen. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista. Kokemällä toimii kiusaamisen ehkäisy suunnitelma *Kiva kaveri*, ja toimipaikkakohtaiset suunnitelmat liitetään toimintasuunnitelmaan.

Kokemäen varhaiskasvatus on mukana Vihreä lippu -toiminnassa. Arjessa korostuvat kestävä elämäntavan taidot, kuten ympäristöstä huolehtiminen, materiaalien vastuullinen käyttö, kierrätys ja veden säästäminen.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Inklusiivinen varhaiskasvatus toteuttaa yhdenvertaisuuden, moninaisuuden arvostamisen, osallisuuden ja yksilöllisyyden periaatteita. Inklusioon kuuluu myös se, että jokaisella lapsella on oikeus lähipalveluna toteutuvaan varhaiskasvatukseen. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen moniulotteisuutta kuvaa ekosysteeminen malli (kuva 1), joka korostaa inklusion jatkuvaa prosessiluonnetta. Prosessin tavoitteena on lapsen osallisuus, sitoutuneisuus ja oppimisen mahdollistuminen jokaiselle.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen ekosysteeminen malli

Vitala, Haataakangas, Holappa & Kagitlin-Satrio, 2024. Mukailien mallia European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017. Inclusive early childhood education: new insights and tools – contributions from a European study. Toim. E. Björck-Akesson, M. Kynnaspolou, C. Giné & P. Bartaio.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen ekosysteeminen malli

Toimintaa suunnitellaan ennakoivasti niin, että se palvelee jokaista lasta. Suunnittelussa ja toiminnan aikana etsitään ratkaisuja, jotka tukevat lasten osallistumista ja auttavat mahdollisten vaikeuksien selvittämisessä. Yksilöllisten toimintatapojen lisäksi varhaiskasvatuksessa painotetaan ryhmän yhteisten toimintatapojen suunnittelua. Nämä yhteiset toimintatavat rakentuvat lasten yksilöllisten tarpeiden, vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta.

Lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan sekä pienryhmätoiminnassa että koko ryhmän tasolla. Pienryhmiä käytetään monipuolisesti tukemaan lasten oppimista ja vuorovaikutusta, ja ryhmäjaot suunnitellaan niin, että ne edistävät jokaisen lapsen kehitystä. Tarvittaessa käytetään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä vuorovaikutuksen tukena, ja aikuiset vastaavat sensitiivisesti kaikkien lasten aloitteisiin.

Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että henkilöstömitoitus vastaa lakisääteisiä vaatimuksia ja on riittävä lasten määrään nähden. Tämä varmistaa lasten turvallisuuden, pysyvien vuorovaikutussuhteiden muodostumisen ja varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen. Henkilöstö varmistaa omassa toiminnassaan, että kaikki lapset voivat osallistua kaikkeen toimintaan taustastaan tai yksilöllisistä ominaisuuksistaan riippumatta.

Tiimit tarkastelevat säännöllisesti, miten leikki toimii lapsiryhmässä. Lapset otetaan mukaan keskusteluihin leikin sujumisesta ja sen kehittämisestä. Aikuiset eivät tee leikkiä koskevia sääntöjä ennakolta, vaan ne laaditaan vasta todellisen tarpeen ilmetessä. Sääntöjen tulee olla sellaisia, että jokainen lapsi kykenee noudattamaan niitä aikuisen ohjauksen tukemana. Aikuiset ohjaavat leikkiä joustavilla ja sensitiivisillä toimintatavoilla. He mallintavat ja rikastuttavat leikkiä sekä tekevät tilanteista mielekkäitä ja osallisuutta tukevia. Lapsille annetaan vahvaa ja aktiivista tukea leikin käynnistämiseen, siihen liittymiseen ja omien ideoiden tuomiseen osaksi yhteistä leikkiä.

Varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Oppimisympäristöjä, tiloja, kalusteita ja välineitä hyödynnetään Kokemäen varhaiskasvatuksessa monipuolisesti ja pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Kaupungin tarjoamat palvelut, kuten kirjasto, museot, liikuntapaikat ja uimahalli, laajentavat ja rikastuttavat lasten oppimisympäristöjä sekä tukevat monialaista oppimista. Myös lähiluonto toimii keskeisenä oppimis- ja tutkimisympäristönä, joka vahvistaa lasten luontaista uteliaisuutta, osallisuutta ja liikkumisen iloa. Digitaaliset oppimisympäristöt ja välineet otetaan käyttöön suunnitelmallisesti siten, että ne tukevat lasten tutkimista, oivaltamista ja luovaa tuottamista.

Pedagoginen oppimisympäristö rakentuu henkilöstön, lasten ja heidän huoltajiensa yhteisessä vuorovaikutuksessa. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa oppimisympäristöjä lasten kanssa siten, että ne kutsuvat leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, ilmaisemaan ja toimimaan yhdessä. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti vastaamaan lasten yksilöllisiä ja ryhmän yhteisiä tarpeita, kehitystä ja mielenkiinnon kohteita. Arvioinnissa huomioidaan esteettömyys ja turvallisuus sekä lasten yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan.

Oppimisympäristöjen arviointiin osallistuvat henkilöstön ja huoltajien lisäksi myös valvovat viranomaiset, joiden palaute tukee laadunhallintaa ja toiminnan kehittämistä.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Kasvatusyhteistyön lähtökohtana on lapsen ja hänen huoltajiensa arvostaminen sekä avoin, tasavertainen ja luottamuksellinen suhde. Vuorovaikutuksessa korostuvat kunnioitus huoltajien asiantuntemusta kohtaan sekä henkilöstön ammatillinen tieto ja osaaminen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa perheet sensitiivisesti ja arvostavasti huomioiden perheiden monimuotoisuuden sekä erilaiset kielet, kulttuurit ja kasvatuskäsitteet.

Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimisen edistämiseen. Varhaiskasvatus alkaa tutustumisella varhaiskasvatuspaikkaan sekä palvelusopimuksen laadimisella. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) laaditaan varhaiskasvatussuhteen alettua noin kahden kuukauden kuluttua.

Huoltajien ja henkilöstön yhteistyön muotoja ovat muun muassa:

- päivittäiset keskustelut lapsen tuonti- ja hakutilanteissa
- varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ja niiden arvioinnit
- 4-vuotiaiden Lapsen puheeksi -keskustelut
- 6-vuotiaiden Lapsen puheeksi -keskustelut esikoulussa
- siirtopalaverit lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toiseen varhaiskasvatusyksikköön

Päiväkodeissa käytetään Wilmaa keskeisenä tiedotuskanavana huoltajien ja henkilöstön välillä.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Kokemäellä monialainen yhteistyö on olennainen osa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta ja sillä on keskeinen rooli lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Yhteistyö näkyy lapsen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tunnistaa eri ammattiryhmien velvollisuudet, osaamisen ja vastuualueet osana moniammatillista työskentelyä.

Keskeisimpiä yhteistyökumppaneita ovat neuvolan terveydenhoitajat, psykologi ja puheterapeutti, sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kaikkien lasten kohdalla täytetään tiedonsiirtolomake neuvolatarkastusta varten, ja lomake toimitetaan neuvolaan etukäteen. Tiedonsiirtolomakkeessa arvioidaan lapsen päivittäistä toimintakykyä sekä kielen, motoristen taitojen ja sosiaalisten taitojen kehitystä. Neuvolakäynnin palautetiedot toimitetaan varhaiskasvatukseen, mikäli huoltajat antavat siihen luvan.

Kokemäellä lapsi saa tarvitsemansa tuen asuinpaikasta riippumatta. Neuvolatiimi on Satakunnan hyvinvointialueen moniammatillinen tiimi, jonka tehtävänä on tarjota lapselle ja perheelle matalan kynnyksen tukea. Tiimiin kuuluvat:

- tiiminvetäjä, sosiaaliohjaaja lapsiperheiden sosiaalipalveluista
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- lastenneuvolan terveydenhoitaja

Tarvittaessa tiimiin voidaan kutsua muita lapsen ja perheen kanssa työskenteleviä toimijoita, kuten perheen tukiverkoston edustaja, lapsen varhaiskasvatuksen opettaja tai lapsen puhe- tai toimintaterapeutti.

Tiimiin ohjautuvilla lapsilla ja perheillä voi olla monitahoista tuen tarvetta tai haastava elämäntilanne. Tavoitteena on vähentää päällekkäistä työtä ja laatia yhteinen, kokonaisvaltainen suunnitelma perheen tukemiseksi. Tiimi tarjoaa myös nimettömän konsultaatiomahdollisuuden.

Lapsikohtaisia asiantuntijaryhmiä kootaan tarpeen mukaan tukemaan lasta, huoltajia tai henkilöstöä. Lapsen asioiden käsittely edellyttää aina huoltajien kirjallisen luvan, joka koskee myös eri asiantuntijoiden osallistumista ryhmän työskentelyyn.

Mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa

Yhteistyötä naapurikuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien kanssa tehdään hyvien käytäntöjen jakamiseksi, yhteisten verkostojen vahvistamiseksi sekä ajankohtaisten asioiden, kuten henkilöstötilanteen, lapsimäärien, tilaratkaisujen ja toiminnan suunnittelun kehittämiseksi.

Viranomaisten kanssa tehtävä yhteistyö tukee varhaiskasvatuksen laadun arviointia ja kehittämistä. Yhteistyö sisältää ohjauksen, arviointeja ja konsultointia sekä valtakunnallisten arviointien toteuttamista ja niiden tulosten hyödyntämistä esimerkiksi pedagogiikan ja yhdenvertaisuuden kehittämisessä. Lupa- ja valvontaviranomaiset ohjaavat toiminnan lainmukaisuutta, ja kansalliset arvioinnit tukevat varhaiskasvatuksen kehittämistä tutkimusperusteisesti.

Opetushallituksen ohjaus ja materiaalit tukevat paikallista toimintaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Henkilöstö osallistuu koulutuksiin ja verkostoihin, joiden kautta vahvistetaan osaamista ja varmistetaan valtakunnallisten linjausten toteutuminen arjen työssä.

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

Arviointikäytännöistä sovitaan yhteistyössä eri yhteistyötahojen kanssa. Arviointia toteutetaan säännöllisesti verkostopalavereissa, yhteisesti laadituissa suunnitelmissa sekä arjen käytännöissä. Arvioinnin avulla kehitetään yhteistyön toimivuutta ja varmistetaan, että se tukee lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia.

Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisy

Varhaiskasvatuksessa luodaan turvallinen ja myönteinen toimintaympäristö, jossa jokaisella lapsella on oikeus toimia, oppia ja kasvaa ilman kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää. Ennaltaehkäisevä työ perustuu henkilöstön yhteisiin toimintaperiaatteisiin, varhaiskasvatusturvallisuudella, valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä yksikön toimintasuunnitelmaan. Näiden avulla rakentuu yhteinen ymmärrys lapsen oikeudesta turvalliseen arkeen ja myönteisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Pedagogisen toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten yksilölliset vahvuudet, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Toiminta toteutetaan pienryhmissä, mikä tukee lasten osallisuutta, vuorovaikutusta ja turvallista ilmapiiriä. Pienryhmätoiminta mahdollistaa:

- rauhalliset sosiaaliset tilanteet
- lapsen kuulemisen ja ohjaamisen lähellä
- havainnoinnin ja varhaisen tuen antamisen
- ikätasoiseen toimintaan sitoutumisen

Tunteiden säätelyn, empatiataitojen ja sosiaalisten taitojen tavoitteellinen harjoittelu on osa päivittäistä pedagogiikkaa. Aikuiset toimivat sensitiivisinä, johdonmukaisina ja turvallisina esimerkkeinä lapsille. Lapsia ohjataan ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan rakentavasti, ratkaisemaan ristiriitoja sekä toimimaan hyvien tapojen mukaisesti.

Huoltajat ovat tärkeä osa ennaltaehkäisevää työtä. Heille kerrotaan yksikön toimintatavoista huoltajatilaisuuksissa ja arjen kohtaamisissa, ja heitä kannustetaan osallistumaan yhteisten toimintaperiaatteiden tukemiseen myös kotona. Yhteistyö vahvistaa johdonmukaisuutta lapsen kasvu- ja toimintaympäristöissä.

Kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puuttuminen, toimenpiteiden seuraaminen ja arviointi

Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää missään muodossa. Mahdollisiin tilanteisiin puututaan välittömästi, johdonmukaisesti ja lapsen etu huomioiden.

Tilanteet selvitetään kiireettömästi kaikkia osapuolia kuunnellen ja lapsen ikätaso huomioiden. Lapsen kanssa käydään keskustelua, jossa vahvistetaan toisen asemaan asettumista, yhteisiä sääntöjä ja hyväksytyjä toimintatapoja. Huoltajille kerrotaan tapahtuneesta sekä sovitusta jatkotoimenpiteistä.

Mikäli tilanteessa joudutaan turvautumaan lapsen fyysiseen rauhoittamiseen, toimitaan turvallisuusohjeiden mukaisesti ja tapahtuma dokumentoidaan asianmukaisesti. Yksikön turvallisuussuunnitelma ja haastavan käyttäytymisen toimintaohje tarkentavat käytäntöjä.

Jos kiusaamista tai haastavaa käyttäytymistä ilmenee toistuvasti, valvontaa tehostetaan ja yhteistyötä huoltajien kanssa tiivistetään. Tarvittaessa perhe ohjataan muiden palveluiden piiriin.

Toimintaa arvioidaan arjessa jatkuvasti havainnoinnin ja yhteisen keskustelun avulla. Arvioinnissa tarkastellaan, miten toiminta tukee lasten hyvinvointia, osallisuutta ja turvallisia vuorovaikutussuhteita. Arvioinnin avulla:

- tunnistetaan kiusaamisen riskitekijät
- muokataan toimintaympäristöä ennakkoivasti
- vahvistetaan lasten myönteistä vuorovaikutusta
- varmistetaan henkilöstön yhtenäiset toimintatavat

Kunnan yhteinen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma *Kiva kaveri* ohjaa yksiköiden toimintaa. Yksiköt laativat oman kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman, joka liitetään osaksi toimintasuunnitelmaa.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työkenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointia käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisen monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.**

Vuorovaikutus-
taidot

Kielen
ymmärtämisen
taidot

Puheen
tuottamisen
taidot

Kielen
käyttötaidot

Kielellinen
muisti ja
sanavaranto

Kieli-
tietoisuus

KEHITTYVÄT KIELELLISET IDENTITEETIT

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoidaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun

lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, lorullaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat

kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestäväää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmisuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten

¹¹⁰ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että

ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikyly on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylyyn toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt

Kokemäen varhaiskasvatuksen pedagogiikka perustuu tavoitteelliseen, suunnitelmalliseen ja lasten hyvinvointia edistävään toimintaan. Pedagogiikka näkyy arjen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä ja leikissä. Sen keskiössä on lapsen aktiivinen rooli oman oppimisensa ja päivittäisen toiminnan rakentajana. Kokemäellä pedagogiikka nähdään koko henkilöstön yhteisenä tehtävänä, joka edellyttää yhteistyötä, pedagogista osaamista ja vahvaa pedagogista johtajuutta.

Pedagogisen toiminnan suunnittelu rakentuu kunnan varhaiskasvatussuunnitelman, yksiköiden toiminta- ja lukuvuosisuunnitelmien sekä ryhmäkohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien (ryhmävasu) pohjalle. Toimintaa suunnitellaan säännöllisesti lasten tarpeiden, havaintojen, kiinnostuksen kohteiden ja varhaiskasvatussuunnitelmista nousevien tavoitteiden perusteella. Pedagogiikkaa toteutetaan sekä suunnitelluissa että spontaanisti syntyvissä tilanteissa. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti, jotta se vastaa lasten ja perheiden tarpeisiin sekä Kokemäen varhaiskasvatuksen yhteisiin tavoitteisiin.

Pedagogisen toiminnan toteutus, seuranta ja arviointi Kokemäellä

Kokemäellä pedagogisen toiminnan toteutusta seurataan arjen havainnoinnin, dokumentoinnin ja henkilöstön yhteisten pedagogisten keskustelujen avulla. Arviointitietoa kerätään läpi vuoden, ja sitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä henkilöstön osaamisen vahvistamisessa. Arviointi on osa päivittäistä työtä, ja se on suunnitelmallista, tavoitteellista ja kaikille kasvattajille yhteinen toimintatapa.

Pedagoginen johtaminen varmistaa, että arviointi on säännöllistä ja että sen pohjalta tehtävät muutokset johtavat toiminnan kehittymiseen. Kokemäen varhaiskasvatuksessa hyödynnetään arvioinnin tukena myös kunnan laajuisia käytäntöjä, kuten Valssi-arviointia, asiakaskyselyjä sekä yksikkökohtaista kehittämistyötä.

Pedagoginen sensitiivisyys

Pedagoginen sensitiivisyys on Kokemäen varhaiskasvatuksen keskeinen ammatillinen periaate. Sensitiivinen kasvattaja:

- huomaa lapsen aloitteet, tunteet ja tarpeet
- vastaa niihin kiireettömästi, johdonmukaisesti ja myönteisesti
- tukee lapsen tunnesäätelyä ja vahvistaa myönteisiä vuorovaikutustaitoja
- varmistaa, että kukaan ei jää ulkopuoliseksi
- säätelää ryhmän toimintaa niin, että kaikilla on turvallinen ja rauhallinen oppimisympäristö
- huomioi perheen tilanteessa tapahtuvat muutokset ja tekee yhteistyötä huoltajien kanssa.

Sensitiivisyys on koko Kokemäen varhaiskasvatuksen yhteinen toimintatapa, ja se näkyy arjen kohtaamisissa, vuorovaikutuksessa, siirtymätilanteissa, leikissä ja opetustuokioissa. Se on myös keskeinen osa kaikkea yhteistyötä perheiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Osallisuus Kokemäen varhaiskasvatuksessa

Osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsi kokee kuuluvansa ryhmään, tulevansa kuulluksi ja voivansa vaikuttaa omaan arkeensa. Kokemällä osallisuus toteutuu:

- lasten osallistumisena toiminnan suunnitteluun ja arviointiin
- lasten ideoiden, kokemusten ja mielipiteiden kuuntelemisena
- omatoimisuuden tukemisena ja arjen askareisiin osallistumisena
- mahdollisuutena vaikuttaa päivän kulkuun ja oppimisympäristöihin
- turvallisena tilana ilmaista itseään ja toimia omaan tahtiin, omassa lähikehityksen vyöhykkeessään.

Osallisuus vahvistaa lapsen itsetuntoa, yhteisöllisyyttä ja toimijuutta. Se koskee koko varhaiskasvatusyhteisöä: lapsia, huoltajia, henkilöstöä ja yhteistyötahoja. Osallisuus on yksi Kokemäen varhaiskasvatuksen keskeisistä arvoista ja ohjaa kaikkea pedagogista suunnittelua ja toteutusta.

Positiivinen pedagogiikka ja jatkumo

Kokemällä pedagoginen työ perustuu positiiviseen pedagogiikkaan: myönteisiin tunteisiin, vahvuuksiin, rohkaisuun ja myötätuntoiseen kohtaamiseen. Lapsi tarvitsee turvaa, hyväksyntää ja positiivista palautetta, ja nämä ovat aikuisen vastuulla kaikissa tilanteissa. Positiivinen pedagogiikka on koko henkilöstön yhteinen sitoumus ja osa toimintakulttuuria.

Pedagogiikan tavoitteena on taata lapselle sujuva jatkumo esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen. Yhteistyö eri kouluasteiden välillä on säännöllistä ja suunnitelmallista, jotta lapsen kasvun ja oppimisen polku on eheä ja turvallinen.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Lapsia havainnoidaan kokonaisvaltaisesti heille luonnollisissa arjen tilanteissa, kuten perustoiminnoissa, leikissä, ohjatuissa tilanteissa sekä vuorovaikutuksessa aikuisten ja toisten lasten kanssa. Tarvittaessa havainnointi kohdistuu myös tiettyihin kehityksen osa-alueisiin. Havainnoinnissa kiinnitetään huomiota lisäksi oppimisympäristön toimivuuteen sekä henkilöstön pedagogisiin toimintatapoihin. Näin saadaan tietoa lapsen vahvuuksista, mielenkiinnon kohteista ja mahdollisista tuen tarpeista sekä siitä, miten toimintaa ja ympäristöä tulee kehittää.

Dokumentointi perustuu arjen havainnointiin ja sen jatkumoon. Se on suunnitelmallinen osa työtä, johon varataan aikaa, ja siitä vastaa koko tiimi. Dokumentointia hyödynnetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa sekä lapsen kasvun ja oppimisen tukemisessa. Saatua tietoa käytetään myös oppimisympäristöjen muokkaamiseen.

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen toiminnan kehittämisessä. Se tarkoittaa, että havainnot ja dokumentit käsitellään yhdessä keskustellen tiimissä sekä lasten ja huoltajien kanssa. Tulkintojen pohjalta toimintaa muokataan ja kehitetään. Pedagoginen dokumentointi voi kohdistua arjen tilanteisiin, ryhmän toimintatapoihin, opetuksen sisältöihin, menetelmiin sekä oppimisympäristöihin.

Pedagogisen dokumentoinnin tueksi lasten varhaiskasvatussuunnitelmia päivitetään säännöllisesti, ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Henkilöstön käytettävissä on erilaisia lomakkeita ja välineitä dokumentoinnin tueksi.

Kokemäen varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle kootaan kasvun kansio, joka toimii keskeisenä pedagogisen dokumentoinnin välineenä. Kasvun kansioon tallennetaan esimerkiksi valokuvia, piirroksia, sadutuksia, lasten haastatteluja, henkilöstön havaintoja sekä lapsen omaa dokumentointia. Kansio tekee näkyväksi lapsen kasvua, oppimista, ajattelua ja mielenkiinnon kohteita sekä vahvistaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta. Sisältöjä tarkastellaan yhdessä lapsen kanssa, ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Pedagoginen dokumentointi on myös tärkeä yhteistyön muoto huoltajien kanssa. Sen avulla tehdään näkyväksi lapsen arkea, oppimista ja kokemuksia kuvien, tekstien ja muun materiaalin kautta.

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Työtapojen valintaan vaikuttavat lasten ikä, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että työtapoja käytetään monipuolisesti lasten vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden ja tuen tarpeiden pohjalta. Toiminnassa tuodaan esille myös uusia työtapoja, joita lapset eivät osaa vielä toivoa tai pyytää.

Toimintaa suunnitellaan yhdessä lasten kanssa. Osallisuuden pedagogiikassa keskeistä on kasvattajan kyky tunnistaa arjen tilanteissa oppimisen, kokemisen ja yhdessäolon hetkiä sekä tarttua niihin. Myös henkilöstön omat vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan toiminnan toteutuksessa.

Varhaiskasvatuksessa keskeisenä työtapana käytetään pienryhmätoimintaa ja joustavaa ryhmittelyä. Ne mahdollistavat rauhallisen, kiireettömän ja yksilöllisen toimintatavan sekä tukevat lasten osallisuutta, vuorovaikutusta ja kuulluksi tulemistä. Pienryhmissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ja niiden avulla voidaan myös porrastaa siirtymätilanteita. Pienryhmien muodostaminen ja henkilöstön roolit suunnitellaan tietoisesti pedagogisista lähtökohdista.

Leikki on keskeinen työtapo varhaiskasvatuksessa. Lapsi oppii leikin kautta monipuolisesti, ja leikkiä hyödynnetään myös tavoitteellisessa oppimisessa. Aikuisen tehtävänä on tukea leikkiä olemalla läsnä, rikastuttamalla sitä ja mahdollistamalla lasten yhteinen toiminta.

Liikunta on tärkeä osa lasten hyvinvointia ja oppimista. Pihan ja lähiympäristön lisäksi myös sisätiloja, kuten käytäviä ja saleja, hyödynnetään mahdollisimman paljon liikkumiseen ja leikkimiseen. Luonnossa liikkuminen, retket ja metsäympäristö tarjoavat monipuolisia oppimisen ja tutkimisen mahdollisuuksia.

Tieto- ja viestintäteknikkaa hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti osana pedagogista toimintaa.

Monipuolisten työtapojen käyttö tarjoaa eri tavoin oppiville lapsille mahdollisuuksia onnistua. Toiminnassa huomioidaan erilaiset oppimisen tavat, kuten tekemällä, kokeilemalla, liikkumalla, aistimalla ja vuorovaikutuksessa toimimalla oppiminen. Oppiminen tapahtuu yhdessä tutkien, kokeillen ja oivaltaen sekä sisä- että ulkoympäristöissä.

Osana toimintaa lasten kanssa luetaan, lorutellaan, lauletaan, soitetaan, tehdään kädentöitä, liikutaan sekä osallistutaan retkiin ja vierailuihin. Näin tuetaan lasten kokonaisvaltaista oppimista, hyvinvointia ja erilaisten taitojen kehittymistä.

Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Leikin tukemisessa huomioidaan inklusiiviset periaatteet siten, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkiin omista lähtökohdistaan käsin.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapo. Leikkimällä lapsi oppii monipuolisesti taitoja, jotka tukevat hänen kokonaisvaltaista hyvinvointiaan, kehitystään ja oppimistaan. Leikki on lapselle luontaista toimintaa, jonka kautta hän käsittelee kokemaansa, harjoittelee vuorovaikutusta, tunnetaitoja ja sosiaalisia tilanteita sekä oppii huomioimaan muita myönteisin keinoin.

Lasten leikki voi olla omaehtoista, tuettua tai ohjattua. Lasten keskinäiselle leikille annetaan riittävästi aikaa, tilaa ja vapautta. Pitkäkestoisten leikkien toteutumista tuetaan esimerkiksi mahdollistamalla leikkien jatkuminen useampana päivänä.

Henkilöstön tehtävänä on turvata leikin edellytykset ja tukea leikkiä suunnitelmallisesti ja sensitiivisesti. Lasten leikkiä havainnoidaan, ohjataan ja rikastetaan tarkoituksenmukaisesti. Aikuiset ovat läsnä leikissä tai sen läheisyydessä, osallistuvat siihen tarvittaessa sekä tukevat ja laajentavat leikkiä. Aikuinen mallintaa vuorovaikutusta, tukee leikin etenemistä ja huolehtii

siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkiin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Tarvittaessa aikuinen ohjaa lasta ja tukee apuvälineiden käytössä.

Leikki on sosiaalista toimintaa, jossa vertaisryhmä vaikuttaa leikin kulkuun. Leikeissä ja peleissä harjoitellaan vuorovaikutustaitoja, kielellistä ilmaisua sekä ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Aikuisten lämmin, aito ja läsnä oleva toiminta luo turvallisen ilmapiirin, vahvistaa lasten välistä vuorovaikutusta ja ennaltaehkäisee ristiriitojen ja kiusaamistilanteiden syntymistä.

Leikin tukemisessa hyödynnetään monipuolisia pedagogisia keinoja, kuten leikin rikastuttamista, leikkivälineiden vaihtelua ja lasten toiveiden huomioimista. Tarvittaessa käytetään esimerkiksi leikinvalintatauluja tai ajankäyttöä havainnollistavia välineitä. Lasten leikkiä voidaan dokumentoida esimerkiksi valokuvaamalla tai videoimalla, ja dokumentointia hyödynnetään toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä.

Leikkiympäristöt ja -välineet suunnitellaan leikkiä tukeviksi. Leikkivälineet ovat helposti saatavilla, turvallisia ja ikätasolle sopivia. Toiminnassa huomioidaan myös kestävän kehityksen ja kierrätyksen periaatteet. Oppimisympäristöjä muokataan monipuolisesti lasten leikkiä tukeviksi, ja niiden suunnittelussa hyödynnetään lasten mielenkiinnon kohteita. Ympäristöjä kehitetään ja vaihdellaan myös yhdessä lasten kanssa.

Leikki tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia yhdessä tutkien, kokeillen ja oivaltaen. Sen kautta kehittyvät keskeiset taidot, joita lapsi tarvitsee kasvaessaan ja toimiessaan osana yhteisöä.

Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Varhaiskasvatuksen oppimisen alueet muodostavat kokonaisuuksia, joiden kautta lapset saavat monipuolisia kokemuksia, taitoja ja tietoja arjen toiminnassa, leikissä ja vuorovaikutuksessa. Oppimisen alueet eivät ole irrallisia oppiaineita, vaan ne limittyvät toisiinsa ja toteutuvat kokonaisvaltaisesti päivittäisessä toiminnassa.

Kielten rikas maailma

Kielellisen kehityksen tukeminen on keskeinen osa varhaiskasvatuksen arkea. Perushoito- ja arjen tilanteissa henkilöstö toimii lapselle kielenkäytön mallina, sanoittajana, kuuntelijana ja keskustelukumppanina.

Kannustavassa ja vuorovaikutteisessa ilmapiirissä lapsi rohkaistuu ilmaisemaan ajatuksiaan, mielipiteitään ja tunteitaan sekä oppii kuuntelemaan toisia.

Tavoitteet:

- tukea lapsen kielellistä kehitystä ja ilmaisuvalmiuksia
- vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja kuuntelemisen taitoa
- rohkaista lasta käyttämään kieltä monipuolisesti
- tukea lapsen osallisuutta ja oman ajattelun ilmaisua

Sisällöt:

- laulaminen, loruttelu, riittäminen ja sanaleikit
- satujen lukeminen ja lastenkirjallisuus
- leikki ja pienryhmätoiminta
- sadutus ja lasten omien tarinoiden tuottaminen
- draama ja paikallinen kulttuuriperintö

Ilmaisun monet muodot

Henkilöstö luo sallivan ja kannustavan ilmapiirin, jossa lapsella on mahdollisuus ilmaista itseään monipuolisesti. Toiminnassa tuetaan musiikillista, kuvallista, käsityöllistä, sanallista ja kehollista ilmaisua.

Musiikillinen, kuvallinen ja kehollinen ilmaisu toteutuvat arjen toiminnassa, leikissä ja ohjatuissa tilanteissa. Paikallinen kulttuuri ja taide tuodaan osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Tavoitteet:

- tukea lapsen luovuutta ja ilmaisun monipuolisuutta
- vahvistaa lapsen itsetuntoa ja rohkeutta ilmaista itseään
- tarjota mahdollisuuksia kokea ja tuottaa taidetta
- kehittää hieno- ja karkeamotorisia taitoja

Sisällöt:

- musiikki: laulaminen, soittaminen, kuunteleminen ja liikkuminen
- kuvallinen ilmaisu: piirtäminen, maalaaminen ja erilaiset materiaalit
- käsityöt: rakentelu, muovailu, leikkaaminen ja ompelu
- draama, leikki ja kehollinen ilmaisu
- esitykset, näyttelyt ja kulttuurikokemukset

Minä ja meidän yhteisömme

Tavoitteena on auttaa lasta ymmärtämään omaa arkeaan osana menneisyyttä ja nykyisyyttä sekä kasvamaan yhteisön jäseneksi. Kulttuuriperinteiden ja arjen toimintatapojen kautta siirretään tietoa ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä.

Tavoitteet:

- tukea lapsen myönteistä minäkuvaa ja osallisuutta
- harjoitella vuorovaikutusta ja toisten huomioon ottamista
- tutustua yhteisöön, kulttuureihin ja ympäristöön
- edistää yhdenvertaisuutta ja eettistä ajattelua

Sisällöt:

- tunnekasvatus ja vuorovaikutustaidot
- lähiyhteisöön tutustuminen
- arjen eettiset pohdinnat
- katsomuskasvatus
- mediakasvatus turvallisesti ja vastuullisesti

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lapsi on luonnostaan kiinnostunut ympäristöstä ja luonnon ilmiöistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lapsen luontosuhdetta ja ympäristövastuullista toimintaa.

Keskeiset toimintatavat:

- luonnossa liikkuminen ja havainnointi
- luonnon arvostaminen ja rauhoittuminen
- paikallisen maaseutuympäristön hyödyntäminen
- kasveihin ja eläimiin tutustuminen
- leikkiympäristöjen rakentaminen luontoon
- kestävän kehityksen harjoittelu arjessa

Tavoitteet:

- herättää kiinnostusta tutkimiseen ja kokeiluun
- tukea matemaattista ja luonnontieteellistä ajattelua
- lisätä ymmärrystä ympäristöstä

Sisällöt:

- retket ja luontohavainnot
- matemaattiset perusvalmiudet
- rakentelu ja teknologiakasvatus
- ympäristökasvatus

Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kasvua, hyvinvointia ja terveyttä kokonaisvaltaisesti arjen toiminnoissa.

Liikkuminen

Liikkuminen on lapselle luontaista toimintaa, joka tukee oppimista, hyvinvointia ja tunteiden ilmaisua. Henkilöstö mahdollistaa päivittäisen liikkumisen ja luo siihen kannustavan ympäristön.

Liikuntaa toteutetaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä osana oppimista ja siirtymätilanteita. Kokemäen varhaiskasvatus osallistuu Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaan, ja lapsille tarjotaan päivittäin vähintään kaksi tuntia liikumista.

Lasten fyysistä aktiivisuutta seurataan ja arvioidaan osana pedagogista toimintaa.

Tavoitteet:

- edistää fyysistä kehitystä ja motorisia taitoja.
- edistää fyysistä kehitystä, motorisia perustaitoja (tasapaino-, liikkumis- ja välineenhallintataidot sekä roikkuminen) sekä kehotietoisuutta
- tarjota lapselle iloa ja onnistumisen kokemuksia monipuolisessa liikkumisessa
- innostaa lapsia aktiivisuuteen ja vähentää pitkäaikaista istumista päivän aikana
- tukea sosiaalisia taitoja ja ryhmässä toimimista yhteisissä liikuntaleikeissä ja -peleissä

Sisällöt:

- säännölliset metsäretket
- monipuolinen ja ohjattu päivittäinen liikunta sekä vapaa, omaehtoinen liikkuminen sisällä ja ulkona
- eri vuodenaikojen ja sääolosuhteiden hyödyntäminen (esim. hiihto, luistelu, vesileikit, juoksuleikit)
- toiminnalliset tuokiot ja liikunnan integrointi muuhun oppimiseen (esim. matemaattiset liikuntaleikit)
- liikuntavälineiden monipuolinen käyttö ja helposti saavutettavissa oleva liikkumaan otollinen ympäristö

Ruokakasvatus

Ruokailu on myönteinen yhdessäolon hetki, jossa harjoitellaan osallisuutta ja omatoimisuutta. Lapsia rohkaistaan tutustumaan ruokaan eri aistein myönteisin keinoin.

Ruokailutilanteet tukevat vuorovaikutusta ja kielen kehitystä. Lapsi oppii tunnistamaan nälkää, annostelevaan ruokaa ja ymmärtämään ruokahävikin merkitystä.

Yhteistyötä tehdään huoltajien kanssa, ja perheitä kannustetaan osallistamaan lapsi ruoan valmistukseen.

Tavoitteet:

- vahvistaa terveellisiä ja monipuolisia ruokatottumuksia sekä myönteistä suhdetta ruokaan
- tukea omatoimisuutta, hyviä pöytätapoja ja kiireetöntä ruokarauhaa
- edistää lapsen kykyä tunnistaa oman kehonsa viestejä, kuten nälän ja kylläisyyden tunteita
- herättää kiinnostus ruoan alkuperää, kestäväää kehitystä ja ruokahävikin vähentämistä kohtaan

Sisällöt:

- omatoimisuuden harjoittelu, kuten ruoan ottaminen itse, ruokailuvälineiden käyttö ja pöydän siistiminen
- yhdessä keskustelu ruoan alkuperästä ja matkasta lautaselle
- monipuoliseen makumaailmaan tutustuminen turvallisessa ja rohkaisevassa ilmapiirissä

Terveys ja turvallisuus

Hyvinvointia tuetaan turvallisella arjella, riittävällä levolla ja omatoimisuuden harjoittelulla. Lapselle mahdollistetaan päivittäinen rauhoittumishetki hänen tarpeidensa mukaisesti.

Arjessa harjoitellaan kehonhallintaa ja itsestä huolehtimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen kanssa opetellaan turvallista toimintaa lähiympäristössä, luonnossa liikkuen sekä liikenteessä. Säännölliset metsäretket tarjoavat luontevan ympäristön motoristen taitojen kehittämiseen ja turvallisen luonnossa liikkumisen harjoitteluun.

Tavoitteet:

- tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, jaksamista ja mielenrauhaa arjessa
- vahvistaa arjen turvallisuustaitoja, vaaratilanteiden tunnistamista ja suojautumista
- opettaa lapselle kehon kunnioitusta, omien rajojen tunnistamista ja kehorauhaa (turvataidot)
- kehittää itsestä huolehtimisen taitoja ja hygieniaoosaamista

Sisällöt:

- päivittäisen levon, sadun kuuntelun, rentoutumisen ja rauhoittumisen mahdollistaminen
- säännölliset metsäretket, joissa harjoitellaan epätasaisessa maastossa liikkumista ja luonnon kunnioittamista
- liikenneturvallisuuden opettelu käytännössä (esim. kadun ylitys, heijastimen käyttö, kävely parijonossa)
- päivittäiset puhtaus- ja hygieniarutiinit, kuten huolellinen käsienpesu, hampaiden harjaus (jos käytössä) ja säänmukainen pukeutuminen

Yhteistyö ja tapahtumat

Perheitä kannustetaan liikkumaan yhdessä, ja varhaiskasvatuksessa järjestetään yhteisiä tapahtumia, kuten Unelmien liikuntapäivä. Toimintaa kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet, aloitteet ja näkemykset. Henkilöstö havainnoi lapsia systemaattisesti ja hyödyntää havaintoja toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Toiminta perustuu sensitiiviseen vuorovaikutukseen, jossa kasvattajan aktiivinen ja läsnä oleva rooli vahvistaa lapsen kokemusta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lapsia tuetaan löytämään omat tapansa oppia, ja heidän osallisuuttaan vahvistetaan arjen tilanteissa.

Toimikauden alussa lapsille annetaan aikaa tutustua henkilöstöön, oppimisympäristöön ja toimintatapoihin sekä osallistua niiden kehittämiseen. Lasten havainnot ja aloitteet kirjataan ja jaetaan varhaiskasvatustiimeissä yhteisen suunnittelun ja arvioinnin tueksi.

Toiminnan suunnittelua ohjaavat lasten ikätaso, yksilölliset tarpeet, toiveet ja tuen tarpeet. Kaikessa toiminnassa lähtökohtana on lapsen etu.

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan, että lapsi ei leiki oppiakseen, vaan oppii leikkiessään.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä katsomusten huomioiminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kielitietoista pedagogiikkaa, jossa huomioidaan lasten erilaiset kielet ja vahvistetaan monikielisten lasten kielellistä identiteettiä. Lapsen oman äidinkielen käyttöä tuetaan yhteistyössä huoltajien kanssa, ja suomen kielen oppimista edistetään vuorovaikutuksen, mallintamisen, toistojen sekä suunnitelmallisen pienryhmätoiminnan avulla.

Monikielisille lapsille tarjotaan systemaattista kielellistä tukea arjen tilanteissa. S2-oppimista tuetaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvän S2-suunnitelman avulla, jossa huomioidaan lapsen kielitausta sekä hänen kulttuurinen ja katsomuksellinen taustansa.

Kulttuurinen moninaisuus näkyy varhaiskasvatuksen arjessa kohtaamisissa, leikeissä, kirjavalinnoissa ja pedagogisissa materiaaleissa. Henkilöstö toimii sensitiivisesti, arvostaa perheiden kieliä ja kulttuureja sekä edistää yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassa. Lasten sijoittelussa huomioidaan suomen kielen oppimisen tukeminen.

Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeistä. Tarvittaessa käytetään tulkkauspalveluja, joiden avulla varmistetaan osapuolten välinen ymmärrys. Tulkin tehtävänä on kääntää viestintä puolueettomasti, ja häntä sitoo vaitiolovelvollisuus.

Katsomuskasvatuksessa tuetaan lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin katsomuksiin ja arvoihin sekä tarkastella elämään liittyviä kysymyksiä yhdessä. Toiminnassa kunnioitetaan jokaisen lapsen kieltä, kulttuuria, uskontoa ja uskonnottomuutta. Katsomuskasvatusta on yleissivistävää ja moniarvoista, ja sitä toteutetaan osana arjen pedagogiikkaa sekä tarvittaessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Eri katsomuksia käsitellään lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden toiminnallisilla ja lapsille sopivilla tavoilla. Varhaiskasvatuksessa edistetään suvaitsevaisuutta, yhdenvertaisuutta ja toisten kunnioittamista.

Huoltajille tiedotetaan etukäteen uskonnollisista tilaisuuksista ja niihin liittyvästä toiminnasta. Huoltajilla on mahdollisuus päättää lapsensa osallistumisesta, ja osallistuminen on vapaaehtoista. Samanaikaisesti järjestetään vaihtoehtoista toimintaa, joka on sisällöltään vastaavaa ilman uskonnonharjoittamista.

Vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimisen tukeminen

Kokemäen varhaiskasvatuksessa toteutetaan kielitietoista ja monikielisyttä arvostavaa toimintakulttuuria, jossa jokainen aikuinen toimii kielen mallina ja kielellisen kehityksen tukijana. Kokemäellä ei järjestetä kaksikielistä varhaiskasvatusta, vaan vieras- ja monikielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksen arjessa kielitietoisien pedagogiikan ja S2-tuen avulla.

Suomen kielen oppimista tuetaan arjen vuorovaikutuksessa, leikissä ja pienryhmätoiminnassa. Aikuiset käyttävät selkeää ja rikasta kieltä sekä havainnollistavat puhetta kuvien, eleiden, viittomien, esineiden ja toiston avulla. Lapsille tarjotaan runsaasti mahdollisuuksia osallistua vuorovaikutukseen, harjoitella uusia sanoja ja ilmaisuja sekä saada onnistumisen kokemuksia turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä.

Kielen oppimisen tuki rakentuu päivittäisissä tilanteissa, kuten pukeutumisessa, ruokailussa, siirtymissä, ulkoilussa ja leikissä. Näissä tilanteissa aikuinen sanoittaa toimintaa, nimeää asioita sekä täydentää ja laajentaa lapsen ilmaisuja. Pienryhmätoiminnassa vahvistetaan sanastoa, kuullun ymmärtämistä ja kerrontataitoja leikinomaisin menetelmin, kuten lorujen, laulujen, tarinoiden, pelien ja draaman avulla. Leikkiä hyödynnetään tavoitteellisesti kielen oppimisen välineenä, ja aikuinen osallistuu siihen aktiivisena kielellisenä mallina.

Lapsen oman äidinkielen osaamista arvostetaan, ja sen käyttöä tuetaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Oma kieli nähdään voimavarana, joka tukee myös suomen kielen oppimista. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään monikielisiä kirjoja, kuvia, musiikkia ja digitaalisia materiaaleja. Huoltajien kanssa voidaan jakaa lapselle keskeisiä sanoja ja ilmauksia molemmilla kielillä. Tiedottamisessa käytetään selkokieltä, visuaalisia tukia ja tarvittaessa tulkkauspalveluja, jotta huoltajien osallistuminen mahdollistuu.

Lapsen kielellistä kehitystä havainnoidaan säännöllisesti, ja suomen kielen oppimiselle asetetaan yksilöllisiä tavoitteita lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa. Tarvittaessa tehdään moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai muiden asiantuntijoiden kanssa.

Eri kieli- ja kulttuuriaustoista tulevien lasten oppimista tuetaan monipuolisilla materiaaleilla ja kulttuurien näkyväksi tekemisellä. Huoltajien kanssa keskustellaan siitä, miten perheen kieli ja kulttuuri voivat olla osa varhaiskasvatuksen arkea. Kokemäen varhaiskasvatuksessa käytössä ovat S2-salkku sekä monikielisen lapsen kielen tukemisen materiaaliopas, jotka tukevat henkilöstöä pedagogisessa työssä.

Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvä yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan lapsen omaa äidinkieltä suomen kielen oppimisen rinnalla. Huoltajille kerrotaan, että vahva äidinkieli tukee muiden kielten oppimista sekä ajattelun ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Perheiltä kerätään tietoa lapsen kielitaustasta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, ja yhdessä sovitaan keinoja tukea lapsen äidinkieltä kotona ja varhaiskasvatuksessa.

Huoltajia kannustetaan käyttämään omaa kieltään lapsen kanssa arjen vuorovaikutuksessa keskustellen, lukien, leikkien ja laulaen sekä hyödyntämällä omankielisiä materiaaleja. Myös saman kielen puhujat, kuten sukulaiset ja ystävät, toimivat lapselle tärkeinä kielellisinä malleina.

Varhaiskasvatuksessa lapsen äidinkieltä tuetaan monikielisten kirjojen, kuvien, lorujen ja digitaalisten materiaalien avulla. Lapsen kotikieliä hyödynnetään vuorovaikutuksessa osallisuuden vahvistamiseksi ja turvallisen oppimisympäristön rakentamiseksi. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään tulkkaukspalvelujen ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Lapsen monikielisyyden kehittymistä seurataan osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Äidinkielen ja suomen kielen tukemiseen liittyviä käytäntöjä arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Näin varmistetaan, että kielivalinnat ja kielellinen tuki edistävät lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, oppimista ja osallisuutta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

112 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

113 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

114 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

115 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

116 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

118 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

119 Varhaiskasvatuslaki 31 §

120 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

121 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

122 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

123 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

124 Varhaiskasvatuslaki 20 §

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³².

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla.

125 Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

126 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

127 Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

128 Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

129 Oppivelvollisuuslaki 3 §

130 Perusopetuslaki 26 a §

131 Oppivelvollisuuslaki 2 §

132 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁷. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärutmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

138 HE 148/2021 vp, s. 32

139 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

140 Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

141 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

142 Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹⁴³ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹⁴⁴ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustilanne 15 d § ja 20 §

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁸.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät

146 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

147 Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

148 HE 148/2021 vp, s. 34

149 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystuot, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmentelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵⁴. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen

150 HE 148/2021 vp, s. 35

151 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

152 Hallintolaki 34 §

153 HE 148/2021 vp, s. 35

154 Varhaiskasvatuslaki 62 §

155 Varhaiskasvatuslaki 62 §

156 HE 148/2021 vp, s. 36

157 HE 148/2021 vp, s. 34

158 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁶⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystieteiden palveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt
- toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmerkittävät (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

159 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

160 HE 148/2021 vp, s. 30

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Tuen järjestämistä koskevat periaatteet ja käytännöt Kokemäen varhaiskasvatuksessa

Kokemäen varhaiskasvatuksessa lapsen tuen järjestämisen tavoitteena on turvata jokaiselle lapselle hänen tarvitsemansa oikea-aikainen, riittävä ja suunnitelmallinen tuki päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoidossa. Tuki toteutetaan valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti ja perustuu kokonaisvaltaiseen arviointiin lapsen tarpeista, arjen havainnoista sekä huoltajien ja henkilöstön väliseen yhteistyöhön.

Tuki järjestetään inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaisesti. Lapsi saa tarvitsemansa tuen ensisijaisesti omassa lapsiryhmässään ja niissä ympäristöissä, joissa hän osallistuu varhaiskasvatukseen. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteutuminen edellyttää toimivia rakenteita, kuten pedagogista johtamista, moniammatillista yhteistyötä sekä tarkoituksenmukaista resursointia.

Tuen järjestämisessä huomioidaan pedagogiset, rakenteelliset ja tarvittaessa hoidolliset tuen muodot. Tuki voi sisältää esimerkiksi oppimisympäristöjen muokkaamista, toiminnan eriyttämistä, pienryhmätoimintaa, vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemista, kommunikaatiomenetelmien käyttöä sekä arjen rakenteiden selkeyttämistä ja vahvistamista.

Lapsen tuen tarvetta havainnoidaan ja arvioidaan jatkuvasti osana pedagogista dokumentointia. Havaintoja käsitellään tiimeissä ja tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä. Lapselle annettava tuki suunnitellaan, toteutetaan, seurataan ja arvioidaan systemaattisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Huoltajat ovat keskeisessä roolissa tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Yhteistyö huoltajien kanssa perustuu avoimeen vuorovaikutukseen, yhteiseen ymmärrykseen lapsen tarpeista sekä yhdessä sovittuihin tavoitteisiin ja tukikeinoihin. Huoltajia kuullaan ja heidän näkemyksensä huomioidaan kaikissa tuen vaiheissa.

Tarvittaessa lapsen tuen järjestämisessä hyödynnetään moniammatillista yhteistyötä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Tuen tavoitteena on vahvistaa lapsen hyvinvointia, oppimista ja myönteistä minäkuvausta sekä mahdollistaa tasavertainen osallistuminen varhaiskasvatuksen arkeen.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen tuen tarpeen arvioinnista, tuen suunnittelusta sekä tuen toteutumisen seurannasta yhteistyössä tiimin, huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen tuen järjestämiseen liittyvät tavoitteet, tukitoimet ja arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa lapsen tuen tarpeen arviointiin, tukitoimien suunnitteluun sekä tuen vaikuttavuuden arviointiin. Lapsen tilanteen edellyttäessä tehdään yhteistyötä myös muiden moniammatillisten toimijoiden kanssa.

Tuen järjestämiseen liittyvät hallinnolliset päätökset tehdään Kokemäen kaupungin hallintosäännön mukaisesti. Huoltajilla on oikeus hakea päätöksiin muutosta hallintolain edellyttämällä tavalla.

Lapsen tuen toteutumista arvioidaan säännöllisesti, ja tukea muutetaan lapsen muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Tuen järjestämisessä korostuvat jatkuvuus, joustavuus ja suunnitelmallisuus.

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot

Lapsen tuki muodostuu pedagogisista, rakenteellisista ja tarvittaessa hoidollisista ratkaisuista, jotka suunnitellaan ja toteutetaan lapsen tarpeiden mukaisesti.

Pedagogisiin tuen muotoihin sisältyvät muun muassa:

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut, kuten selkeät ja ennakoitavat toimintajaksot sekä toiminnan rytmittäminen lapsen tarpeiden mukaan
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut, esimerkiksi tilojen muokkaaminen toimiviksi, rauhoittaviksi tai virikkeisiksi sekä välineiden sijoittaminen lapsen saavutettaville
- erityispedagogisten menetelmien käyttö, kuten yksilölliset tukikeinot, eriyttäminen, pienryhmätoiminta ja vaihtoehtoiset työskentelytavat
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, kuten kuvien, viittomien, tukiviittomien, sanallistamisen ja visuaalisten tukien systemaattinen käyttäminen
- käytännöt, jotka vahvistavat lapsen osallisuutta vertaisryhmässä, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi, yhteisiin leikkeihin integrointi ja toiminnan muokkaaminen niin, että jokainen lapsi voi osallistua omalla tavallaan

Rakenteellisiin tuen muotoihin sisältyvät muun muassa:

- henkilöstön osaamisen vahvistaminen, kuten tuen toteuttamiseen liittyvä koulutus ja erityispedagogisen osaamisen kehittäminen

- henkilöstömitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut, esimerkiksi henkilöstön kohdentaminen lapsen tarpeiden mukaan
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät järjestelyt, kuten pienennetty ryhmäkoko tai ryhmän joustava muokkaaminen
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä tarvittavat apuvälineet, joita käytetään lapsen osallisuuden ja turvallisen osallistumisen tukemiseksi
- pienryhmä- tai erityisryhmäjärjestelyt silloin, kun lapsen tarpeet edellyttävät rauhallista tai kohdennetumpaa oppimisympäristöä
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio, joka tukee lapsen oppimista, vuorovaikutusta ja arjen toimintoja

Hoidollisiin tuen muotoihin sisältyvät muun muassa:

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät, kuten pukemisessa, syömisessä, wc-toiminnoissa, lepoetkissä ja arjen hoivatilanteissa annettava yksilöllinen tuki
- terveydenhoidollisiin tarpeisiin liittyvä tuki, esimerkiksi pitkäaikaissairauksien hoitamiseen, lääkitykseen, ruokavalioon, allergioihin ja liikkumiseen liittyvä avustaminen sekä tarvittavien apuvälineiden käyttö yhteistyössä huoltajien ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa

Tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt

Kokemäellä tukipalvelut järjestetään lapsen tarpeiden, varhaiskasvatuksen arjen ja moniammatillisen yhteistyön pohjalta. Tukipalvelut suunnitellaan ja toteutetaan lapsen omassa ryhmässä ja toimintaympäristöissä inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaisesti.

Tukipalveluihin sisältyvät muun muassa:

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaus, konsultaatio ja tarvittaessa lapsen pedagoginen tuki, jotka suunnitellaan yhdessä huoltajien ja tiimin kanssa
- tulkitsemis- ja avustajapalvelut, joiden tarve arvioidaan lapsen osallisuuden, turvallisuuden ja vuorovaikutuksen varmistamiseksi
- apuvälineiden käytön suunnittelu ja seuranta, kuten kommunikaation, liikkumisen tai hahmottamisen tukivälineet, yhteistyössä huoltajien ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa
- moniammatillinen yhteistyö, jossa mukana voivat olla esimerkiksi neuvola, terapeuttipalvelut, sosiaalipalvelut ja lasten kuntoutuspalvelut
- huoltajien osallisuus, joka varmistetaan säännöllisillä keskusteluilla, avoimella tiedonkululla ja yhteisellä arvioinnilla lapsen tarpeista ja tukitoimien toimivuudesta

Tukipalvelujen tarpeesta päätetään pedagogisen arvioinnin ja moniammatillisen yhteistyön pohjalta. Mahdolliset hallinnolliset päätökset tehdään Kokemäen kaupungin hallintosäännön mukaisesti, ja huoltajilla on oikeus hakea muutosta tehtyihin päätöksiin.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta

Lapsen tarvitsema tuki, sen taso, muodot ja toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan aina lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Täydentäminen tehdään aina silloin, kun lapsen tuen tarve on havaittu tai aiempaa tukea on tarpeen arvioida ja muuttaa.

Lapsen vasuun kirjataan tuen aikana seuraavat asiat:

- Lapsen tuen tarve: Arjen havainnoista ja yhteistyöstä huoltajien kanssa nousevat havainnot lapsen yksilöllisestä tuen tarpeesta.
- Tuen tavoitteet: Lapsen kehitystä, oppimista ja osallisuutta edistävät tavoitteet, jotka asetetaan lapsen vahvuuksien ja tarpeiden perusteella.
- Pedagogiset tuen muodot ja ratkaisut: Päivän rakenteeseen, oppimisympäristöihin, vuorovaikutukseen ja menetelmiin liittyvät järjestelyt sekä mahdolliset erityispedagogiset työtavat.
- Osallisuuden tukeminen: Toimet, joilla varmistetaan lapsen mahdollisuus osallistua ryhmän toimintaan ja kokea yhteisöllisyyttä.

- Arvio aiemmin toteutetuista tukitoimista: Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista arvioidaan aiemman tuen vaikuttavuus ja kirjataan perustelut tarvittaville jatkotoimenpiteille.
- Hallinnolliseen päätökseen liittyvät kirjaukset: Tehostetun tai erityisen tuen päätöstä varten tarvittavat tiedot sekä vasun päivitys päätöksen mukaiseksi.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen vasun laatimisesta ja päivittämisestä. Hän vastaa tuen muotojen, tavoitteiden ja pedagogisten ratkaisujen kirjaamisesta yhteistyössä tiimin kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) osallistuu tuen tarpeen arviointiin ja suunnitteluun sekä tukee henkilöstöä menetelmävalinnoissa ja kirjaamisessa. Muu henkilöstö havainnoi ja toteuttaa sovittuja tukitoimia arjessa sekä tuo havaintoja ja arvioita vasun päivitykseen. Huoltajat osallistuvat tuen suunnitteluun ja arviointiin. Heidän näkemyksensä ja tavoitteensa kirjataan vasuun. Lapsen mielipide ja kokemus selvitetään ja huomioidaan lapsen kehitystaso huomioiden.

Tuen toteutumista ja tavoitteiden edistymistä arvioidaan säännöllisesti arjessa, aina tuen muuttuessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin perusteella tukitoimia päivitetään, tavoitteita tarkennetaan, ja tarvittaessa tehdään esitys tehostetusta tai erityisestä tuesta. Jos tuen tarve päättyy, tästä tehdään selkeä merkintä vasuun.

Paikallisesti varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että henkilöstö noudattaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja että tukikirjaukset tehdään yhdenmukaisesti. Järjestäjä huolehtii myös siitä, että VEO on käytettävissä tuen arviointiin ja suunnitteluun.

Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Tuen aikana yhteistyö huoltajien ja lasten kanssa on jatkuvaa ja tavoitteellista. Lapsen tukeen liittyvistä asioista kerrotaan huoltajille päivittäisissä kohtaamisissa, sovituissa palavereissa tai sähköisten viestintäkanavien, kuten Wilman, kautta. Huoltajan kanssa keskustellaan aina, kun lapsella ilmenee tuen tarvetta, jotta tuki voidaan suunnitella oikea-aikaisesti ja lapsen etu huomioiden.

Keskusteluissa huoltajat voivat tuoda esiin tietoa perheen arjesta, lapsen vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista ja mahdollisista huolenaiheista. Samalla huoltaja saa kokonaiskuvan siitä, millaista lapsen arki on päiväkodissa, miten lapsi toimii ryhmässä ja mikä häntä kiinnostaa. Huoltajaa kuullaan, tuetaan ja ohjataan lapsen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Keskusteluissa pohditaan myös sitä, miten lasta voidaan tukea kotona arjen tilanteissa.

Lapsella on mahdollisuus osallistua omaan vasu-keskusteluunsa ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Keskustelut käydään vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa useammin. Huoltajien osallisuuden varmistamiseksi keskusteluissa voidaan käyttää tulkkipalvelua joko paikan päällä tai Tulka-palvelun kautta. Tarvittaessa keskustelu voidaan toteuttaa myös Teams-sovelluksen välityksellä.

Lapsen tuki, sen taso ja muodot kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Tavoitteet määritellään pedagogiselle toiminnalle, ja tuen toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyö huoltajan kanssa on sitä tiiviimpää, mitä vaativammasta tuen tasosta on kyse.

Jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen. Tuki järjestetään lapsen edun mukaisesti myös silloin, kun huoltaja ei anna siihen suostumusta. Huoltajien näkemykset kirjataan kuitenkin aina lapselle laadittavaan suunnitelmaan.

Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Kokemäellä keskeisimmät varhaiskasvatuksen yhteistyötahot ovat varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvolan terveydenhoitajat, sosiaalitoimi, puheterapeutit ja psykologi. Tarpeen mukaan tehdään yhteistyötä myös kuntouttavien terapeuttien ja kuntoutusohjaajan kanssa. Yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan luvalla ja lapsen tarpeiden mukaisesti.

Ulkopuolisten terapeuttien toteuttama terapia järjestetään pääsääntöisesti varhaiskasvatuspäivän aikana, jotta lapsen arki säilyy eheänä ja tukitoimet ovat osa lapsen kokonaisvaltaista

toimintaympäristöä. Monialaisen yhteistyön tavoitteena on turvata lapsen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin jatkumo varhaiskasvatuksessa ja siirtymissä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

Kokemäellä lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti moniammatillisesti.

Varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt

Lapsella on oikeus varhennettuun oppivelvollisuuteen, jos hänellä on oppimiskykyyn tai kokonaiskehitykseen vaikuttava vamma, sairaus tai toimintakyvyn rajoite. Tämän vuoksi hänen arvioidaan tarvitsevan tavanomaista enemmän aikaa esi- ja perusopetuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Varhennetussa oppivelvollisuudessa ratkaisevaa on lapsen tosiasiallinen toiminta- ja oppimiskyky, ei pelkkä lääketieteellinen diagnoosi.

Arviointi tehdään moniammatillisesti, kokonaisvaltaisesti ja pedagogisen asiantuntijuuden pohjalta ennen esiopetuksen ja perusopetuksen alkamista. Yhteistyöllä varmistetaan, että lapsen oppimisen polku muodostaa sujuvan jatkumon lapsen edun mukaisesti.

Prosessin eteneminen varhaiskasvatuksessa:

Havainnointi ja tunnistaminen:

Prosessi käynnistyy varhaiskasvatuksen henkilöstön havainnoista tai huoltajan aloitteesta, kun huoli lapsen oppimisen ja kehityksen edellytyksistä herää.

Moniammatillinen arviointi ja lausunnot

Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään tiivistä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Arvioinnissa hyödynnetään psykologisia, lääketieteellisiä tai muita tarvittavia sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijalausuntoja. Lapsen rajoitteita ja vahvuuksia tarkastellaan laaja-alaisesti, jotta saadaan kattava kuva arjen tuen tarpeista. Asiantuntijalausunnoista on käytävä ilmi, miksi lapsi hyötyy nimenomaan oppivelvollisuuden varhentamisesta.

Dokumentointi ja perustelut

Lapselle laaditaan virallinen lapsen tuen tarpeen arviointi varhaiskasvatuksessa (esiopetukseen siirryttäessä lapsikohtaisen tuen tarpeen arviointi). Asiakirjoihin dokumentoidaan ja perustellaan pedagogisesti, miksi tavanomaiset tukimuodot eivät riitä varmistamaan lapsen kehitystä ja oppimista.

Huoltajan kuuleminen

Huoltajia kuullaan aina ennen lasta koskevaa päätöksentekoa. Kuuleminen toteutetaan ensisijaisesti kirjallisesti, mutta huoltajille voidaan tarvittaessa tarjota mahdollisuus myös suulliseen kuulemiseen.

Päätöksenteko

Virallisen hallintopäätöksen varhennetusta oppivelvollisuudesta tekee sivistysjohtaja hallintosäännön mukaisesti, kun kaikki tarvittavat selvitykset ja lausunnot ovat käytävissä. Päätös on tehtävä lapsen ollessa varhaiskasvatus- tai esiopetusikäinen, eikä sitä voi tehdä enää perusopetuksen alkamisen jälkeen.

Oikeus kaksivuotiseen esiopetukseen ja tuki

Esiopetus muodostaa kaksivuotisen pedagogisen kokonaisuuden, johon sisältyvät viisivuotiaiden varhennettu esiopetus ja kuusivuotiaiden esiopetus. Varhennettu esiopetus alkaa sinä lukuvuonna, jona lapsi täyttää viisi vuotta, ja se toteutetaan muun esiopetuksen yhteydessä. Toinen esiopetusvuosi järjestetään tavanomaiseen tapaan kuusivuotiaiden esiopetusryhmässä.

Jos huoltaja päättää, että viisivuotias lapsi ei vielä osallistu esiopetukseen, lapsi jatkaa varhaiskasvatuksessa. Tällöin lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea ennen oppivelvollisuuden alkamista, ja tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsikohtainen tuen suunnitelma päivitetään lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta tai varhennetusta esiopetuksesta oppivelvollisuuden alkamisvuoden esiopetukseen.

Toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksen sisällä ja esiopetukseen siirryttäessä toteutetaan suunnitelmallisesti, jotta lapsen turvallisuuden tunne ja tuen jatkumo varmistuvat. Lapselle kerrotaan muutoksista hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti, ja huoltajat osallistuvat siirtymän suunnitteluun. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja tuen ratkaisut siirretään uuteen ryhmään tai esiopetukseen huoltajien suostumuksella.

Yhteistyö, aikataulut ja tiedonsiirron prosessi

Siirtymävaiheiden yhteistyö on ympärivuotista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka tavoitteena on varmistaa lapsen oppimispolun katkeamattomuus ja turvallisuus. Tiedonsiirto ja siirtymävaiheen tapaamiset toteutetaan seuraavan aikataulun mukaisesti:

- **Tammikuu–helmikuu:** Huoltajat ilmoittavat lapsen sähköisesti esiopetukseen. Varhaiskasvatuksen opettajat kartoittavat esiopetukseen siirtyvät lapset ja heidän mahdolliset tuen tarpeensa. Huoltajien kanssa käydään esiopetukseen siirtymistä koskeva keskustelu lapsen varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä.
- **Maaliskuu:** Päiväkodin johtaja, opettajat ja erityisopettajat suunnittelevat tulevia ryhmiä ja ennakoivat tuen tarpeita.
- **Huhtikuu:** Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyvien tukea tarvitsevien lasten viralliset tiedonsiirtopalaverit.
- **Toukokuu:** Lapset tutustuvat tuleviin oppimisympäristöihin. Tarvittavat asiakirjat siirretään vastaanottavaan yksikköön heinäkuun loppuun mennessä.
- **Kesäkuu–heinäkuu:** Vastaanottava opettaja perehtyy tietoihin ja varmistaa tukitoimien käynnistymisen heti toiminnan alussa.

Siirtymissä hyödynnetään Wilman lomakkeita ja siirtokeskusteluja, joiden avulla lapsen yksilöllinen tuntemus, vahvuudet ja toimivat tukikeinot välittyvät uuteen ympäristöön. Lapselle järjestetään mahdollisuus tutustua tuleviin kasvattajiin, tiloihin ja lapsiryhmään ennen siirtymää. Mikäli lapsi käyttää kahden kunnan varhaiskasvatuspalveluja ja hänellä on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta, tehdään tarvittavat hallinnolliset päätökset molemmissa kunnissa erikseen.

Tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt

Tuen toteutumisen kannalta välttämättömiä tietoja siirretään ja vaihdetaan vain huoltajien kirjallisella suostumuksella ja vain siinä laajuudessa kuin se on lapsen tuen, turvallisuuden ja pedagogisen jatkumon varmistamiseksi tarpeellista. Siirrettäviä tietoja voivat olla esimerkiksi lapsen vasuun kirjatut tuen tavoitteet, toimivat tukikeinot, havainnot lapsen oppimisesta sekä mahdolliset asiantuntijalausunnat tai ohjeistukset. Kaikki lapsen tiedot käsitellään luottamuksellisesti varhaiskasvatuslain ja tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Henkilöstöllä on lakisääteinen salassapitovelvollisuus, ja tietoja käsittelevät vain ne työntekijät, joilla on työtehtäviensä perusteella oikeus ja tarve saada tieto. Siirtymätilanteissa varmistetaan, että tiedot siirtyvät turvallisesti, että huoltajien suostumukset dokumentoidaan kirjaamalla ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (Wilma) kohtaan 'Lapsen hyvinvoinnin tukemiseen liittyvät muut huomioitavat asiat', ja että tietojen käsittely kirjataan asianmukaisesti. Yhteistyö huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön, erityisopettajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa varmistaa tuen laadukkaan, johdonmukaisen ja katkeamattoman jatkumisen.

Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Ennen tehostetun tuen, erityisen tuen tai tukipalveluiden päätöksen tekemistä huoltajalle varataan mahdollisuus tulla kuulluksi. Huoltajalle annetaan tieto lapsen tuen tarpeesta, suunnitelluista tukitoimista, niiden perusteluista ja mahdollisista vaikutuksista. Kuulemisen tavoitteena on varmistaa, että päätös perustuu ajantasaiseen ja yhteisesti ymmärrettyyn tietoon lapsen tilanteesta.

Lapsen oma mielipide selvitetään hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisilla menetelmillä. Lapsi voi ilmaista näkemyksensä esimerkiksi keskustelun, havainnoinnin tai leikin kautta. Lapsen näkemykset huomioidaan päätöksenteossa lapsen edun mukaisesti.

Toimipaikan esihenkilön antama kirjallinen kutsu kuulemiseen toimitetaan asianosaisille hyvissä ajoin ennen kuulemistä. Kuulemisen toteuttamistapa tulee olla jälkikäteen todennettavissa (esimerkiksi kirjallinen kutsu tai muu dokumentoitu yhteydenotto).

Huoltajille tulee antaa selkeä tieto:

- asiasta, josta heitä kuullaan
- kuulemiseen varatusta määräajasta

Kirjallisessa kuulemiskutsussa tulee käydä ilmi, että lapselle harkitaan tehostetun tuen, erityisen tuen tai varhaiskasvatuslain 15 c §:n mukaisten tukipalveluiden hallintopäätöksen tekemistä tai päivittämistä.

Päätöksenteon perusteena olevat tiedot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Huoltajille varataan mahdollisuus tutustua kirjauksiin ja lausua niistä näkemyksensä ennen päätöksentekoa. Erillistä kirjallista selvitystä ei laadita.

Lähtökohtaisesti huoltajalle varataan mahdollisuus antaa selvityksensä kirjallisesti. Tarvittaessa huoltajalle voidaan varata myös mahdollisuus esittää näkemyksensä suullisesti.

Kuuleminen dokumentoidaan ja liitetään osaksi hallintopäätöksen päätösaineistoa.

Tehostetun tai erityisen tuen sekä varhaiskasvatuslain 15 c §:n mukaisten tukipalveluiden saamisesta tehdään aina kirjallinen hallintopäätös.

Päätöksessä määritellään:

- myönnettävän tuen taso (tehostettu tai erityinen tuki)
- tuen muodot sekä tarvittavat tukipalvelut
- tuen perusteet ja tavoitteet
- päätöksen voimassaoloaika tai tieto toistaiseksi voimassaolosta
- mahdollisesti tarvittavat yhteistyötahot
- ohjeet muutoksenhausta

Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Päätöksen tulee olla selkeä, riittävän yksilöity ja asianmukaisesti perusteltu.

Päätöksen valmistelun ja perustelujen pohjana hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) kirjattua tuen arviointia sekä muuta päätöksenteon kannalta olennaista asiantuntijatietoa.

Tehostetun tai erityisen tuen sekä tukipalveluiden päätös tarkistetaan, muutetaan tai kumotaan, mikäli lapsen tuen tarve olennaisesti muuttuu. Myös tällöin huoltajalle varataan mahdollisuus tulla kuulluksi, ja lapsen mielipide selvitetään ikä- ja kehitystason mukaisesti. Päätöksen muuttamisesta tai kumoamisesta tehdään uusi kirjallinen hallintopäätös.

Kun lapsen saamaa tukea (yleinen, tehostettu tai erityinen tuki) arvioidaan säännöllisesti osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) päivytystä, erillistä virallista kuulemistilaisuutta ei järjestetä. Arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa tavallisessa vasu-keskustelussa. Huoltajien näkemykset, ajatukset ja havainnot lapsen kehityksestä kirjataan suoraan vasu-lomakkeelle arviointiosioon.

Jos arvioinnin päätteeksi kuitenkin todetaan, että lapsen tuen tarve muuttuu ja hänelle ollaan tekemässä, muuttamassa tai kumoamassa virallista hallintopäätöstä (esim. siirrytään tehostettuun tukeen tai myönnetään uusi tukipalvelu), huoltajien virallinen kuuleminen on lakisääteinen velvoite.

Yleinen tuki

Yleisellä tuella tarkoitetaan varhaiskasvatuksen pedagogisia toimintatapoja ja tukitoimia, jotka kuuluvat kaikille lapsille osana laadukasta, inklusiivista ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa varhaiskasvatusta. Yleinen tuki on ensisijainen tukimuoto, ja sen tavoitteena on vastata lapsen tarpeisiin varhaisessa vaiheessa. Yleisen tuen aloittamisesta ei tehdä hallintopäätöstä eikä edellytetä kirjallista päätöstä.

Yleinen tuki käynnistetään viivytyksettä lapsiryhmän henkilöstön tekemän arvioinnin perusteella ja toteutetaan osana lapsen ryhmätoimintaa. Lapsen tuen tarpeen tunnistamisesta, tuen suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa lapsiryhmän henkilöstö. Pedagogisen toiminnan kokonaisvastuu sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan yleisen tuen tavoitteet, tukitoimet sekä niiden seuranta ja arviointi.

Yleinen tuki voi sisältää pedagogisia ja rakenteellisia ratkaisuja sekä tarvittaessa hoidollisia järjestelyjä. Konkreettiset tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunnittelun ja arvioinnin tukena hyödynnetään Kokemäen varhaiskasvatuksen Yleisen tuen valikko-lomaketta. Lomakkeessa kuvatut apuvälineet ja pedagogiset ratkaisut voivat olla kaikkien ryhmän lasten käytössä, eikä niistä tehdä erillistä hallinnollista päätöstä. Suunnitelmaan kirjataan myös, milloin ja miten tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan.

Yleisessä tuessa varhaiskasvatuksen opettajan tekemästä konsultaatiosta ei tehdä hallinnollista päätöstä, jos kyseessä on pelkkä normaali pedagoginen yhteistyö ja ammatillinen neuvonta. Hallinnollinen päätös tehdään kuitenkin aina silloin, kun VEO antaa lapselle säännöllistä osatai kokoaikaista erityisopetusta joko yksilö- tai pienryhmäopetuksena. Konsultaatio muuttuu tukipalveluksi silloin, kun se sidotaan suoraan tämän yksittäisen lapsen saamaan säännölliseen tukeen ja sen seurantaan.

Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä varhaiskasvatuksen apuvälineistä, tehdään tarvittaessa hallinnollinen päätös hallintosäännön mukaisesti. Sen sijaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, kuten puhe- ja fysioterapiasta, kuntoutuksen apuvälineistä tai perhetyöstä, ei tehdä varhaiskasvatuksen hallinnollista päätöstä.

Lasten ja huoltajien osallisuus on keskeinen periaate yleisessä tuessa. Lapsen äänen tulee kuulua hänen omassa pedagogisessa suunnitelmassaan, ja lapsen mielipiteitä selvitetään ikä- ja kehitystason mukaisesti esimerkiksi havainnoimalla, keskustelemalla tai hyödyntämällä kuvatuettua työskentelyä.

Ryhmässä toimiva varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii siitä, että tiimin muu henkilöstö perehdytetään lapsen tuen toteuttamiseen liittyviin suunnitelmiin ja yhteisiin toimintatapoihin. Tuen toteutuminen edellyttää, että kaikki lapsen kanssa työskentelevät sitoutuvat sovittuihin käytänteisiin. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja monialaiseen yhteistyöverkostoon kuuluvien asiantuntijoiden kanssa huoltajan suostumuksella.

Ryhmäperhepäivähoidossa perhepäivähoitajat vastaavat ryhmässään olevien lasten tuen toteuttamisesta. Tuen tarpeen tunnistaminen, suunnittelu ja arviointi toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai varhaiskasvatuspäällikön kanssa sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Huoltajan kanssa voidaan keskustella lapsen siirtymisestä päiväkotiin, mikäli se on lapsen edun mukaista.

Tehostettu tuki

Tehostettuun tukeen siirrytään silloin, kun yleinen tuki ei ole riittävää vastaamaan lapsen tuen tarpeeseen. Huoli lapsen kasvusta, kehityksestä tai oppimisesta voi nousta esiin huoltajien, lapsen varhaiskasvatuspaikan tai neuvolan tarkastusten yhteydessä. Tuen tehostaminen tehdään matalalla kynnyksellä ja aloitetaan viivytyksettä, jotta lapsen tarpeisiin voidaan vastata mahdollisimman varhain, ehkäistä haasteiden kasautumista ja tukea lapsen hyvinvointia.

Tehostettu tuki on yleistä tukea suunnitelmallisempaa, vahvempaa ja pitkäjänteisempää. Se toteutuu pääsääntöisesti lapsen omassa ryhmässä joustavin pedagogisin ja rakenteellisin järjestelyin. Suunniteltu tuki kirjataan lapsen vasuun. Tuen toteuttamisesta vastaa kaikki lapsen kanssa työskentelevät ammattilaiset. Suunnitelmassa kuvataan lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet, lapsen vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet sekä lapsen

oma näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet sekä niiden tukemiseen tarvittavat pedagogiset ratkaisut.

Pedagogiset ratkaisut voivat sisältää oppimisympäristöihin liittyviä järjestelyjä, joustavia ryhmittelyjä, samanaikaisopetusta, erilaisia opetus- ja työskentelymenetelmiä sekä tarpeenmukaisia kommunikointitapoja. Suunnitelmaan kirjataan lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus sekä lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet.

Suunnitelmassa kuvataan tuen edellyttämä yhteistyö ja tarvittavat palvelut. Näitä voivat olla neuvolatiimin ja muiden asiantuntijoiden tarjoama tuki sekä eri toimijoiden vastuunjako. Tarvittaessa suunnitelmaan kirjataan tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut sekä erityiset apuvälineet. Yhteistyö huoltajan kanssa on keskeinen osa tehostettua tukea, ja huoltajan tarjoama tuki huomioidaan osana kokonaisuutta.

Tehostetun tuen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista, tukitoimien vaikuttavuutta ja tuen riittävyttä tarkastellaan ennalta sovituin ajankohdin, ja suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa. Seurantaan kirjataan tarkastelun ajankohta sekä suunnitelman laadintaan ja käsittelyyn osallistuneet henkilöt. Mikäli lapsen tuen tarve vähenee, tehostettu tuki voidaan päättää ja lapsi siirtyä takaisin yleisen tuen piiriin. Jos arvioinnin päätteeksi todetaan, että lapsen tuen tarve muuttuu ja hänelle ollaan tekemässä, muuttamassa tai kumoamassa virallista hallintopäätöstä (esim. siirrytään tehostettuun tukeen tai myönnetään uusi tukipalvelu), huoltajien virallinen kuuleminen on lakisääteinen velvoite.

Erityinen tuki

Lapsi saa varhaiskasvatuksessa erityistä tukea silloin, kun hänen tuen ja ohjauksen tarpeensa on lähes kokoaikaista eikä yleinen tai tehostettu tuki ole riittävää. Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tavoitteet eivät toteudu muilla tukimuodoilla. Erityinen tuki perustuu aina lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, ei lääketieteelliseen diagnoosiin.

Tuen tarve voi liittyä esimerkiksi vammaan, sairauteen tai kehitykselliseen viivästymään. Lapsi voi saada erityistä tukea yhdellä kehityksen osa-alueella ja samanaikaisesti tehostettua tai yleistä tukea toisella osa-alueella. Varhaiskasvatuksessa ei käytetä lasta määritteleviä tuen tason käsitteitä, vaan tukitoimia yhdistellään joustavasti lapsen tarpeen mukaan. Lapsi voi siirtyä erityiseen tukeen myös suoraan yleisestä tuesta.

Kokemäellä erityinen tuki toteutetaan inklusiivisesti lähipalveluperiaatteen mukaisesti. Inklusio nähdään arvona ja toimintatapana, jonka mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus kasvaa, kehittyä ja oppia omassa tutussa varhaiskasvatustyöympäristössään yhdessä ikätovereidensa kanssa. Lapsella on oikeus saada erityistä tukea välittömästi tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä diagnoosia.

Erityinen tuki muodostuu pedagogisen, rakenteellisen ja hoidollisen tuen kokonaisuudesta.

Pedagoginen erityinen tuki tarkoittaa lapsen tarpeisiin tarkasti yksilöityjä toimintatapoja, opetusmenetelmiä ja ohjausta. Näiden avulla lapsi pystyy osallistumaan ryhmän toimintaan, oppimaan uusia taitoja ja kokemaan osallisuutta sekä oppimisen iloa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki voi sisältää samanaikaisopetusta, osa-aikaista tai kokoaikaista erityisopetusta, toiminnan mallintamista, henkilöstön ohjausta sekä pienryhmätuomintaa. Toimintaa eriytetään lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, ja lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja motivaatio huomioidaan suunnittelussa. Arjen toistuvia tilanteita hyödynnetään tietoisesti vuorovaikutuksen ja uusien taitojen harjoittelussa.

Rakenteellinen erityinen tuki tarkoittaa toiminnan ja oppimisympäristön järjestämistä siten, että ne tukevat lapsen osallistumista ja oppimista. Rakenteellisia tukitoimia Kokemäellä ovat muun muassa lapsiryhmän koon pienentäminen, henkilöstöresurssin kohdentaminen ryhmään, joustavat ryhmä- ja toimintajärjestelyt sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpanoksen suuntaaminen lapsiryhmään.

Tilajärjestelyissä kiinnitetään huomiota fyysiseen esteettömyyteen ja siihen, että lapsi voi käyttää tarvitsemiaan apuvälineitä tasavertaisesti muun ryhmän kanssa.

Lapsen hoidollinen erityinen tuki järjestetään pääsääntöisesti lapsen omassa lähipäiväkodissa yhteistyössä huoltajien ja tarvittavien asiantuntijoiden kanssa.

Lapselle annettavasta erityisestä tuesta tehdään hallintopäätös hallintosäännön mukaisesti. Päätöksen taustalla ovat lapsiryhmän henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan havainnot lapsen tuen tarpeesta sekä tarvittaessa muut asiantuntijalausunnot. Ennen hallintopäätöksen tekemistä lasta ja huoltajaa tai huoltajia kuullaan.

Erityistä tukea toteuttavat kaikki lapsiryhmän työntekijät yhdessä sovittujen toimintatapojen mukaisesti. Henkilöstö vastaa tuen päivittäisestä toteuttamisesta, lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin havainnoinnista sekä tuen vaikuttavuuden seurannasta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee pedagogista suunnittelua, osallistuu tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin sekä koordinoi monialaista yhteistyötä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan erityisen tuen tavoitteet, tukimuodot, vastuut, seuranta ja arviointi. Huoltajat ovat keskeisessä roolissa tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsen osallisuus huomioidaan hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

Asiantuntijalausuntoja voidaan käyttää huoltajien suostumuksella osana tuen tarpeen selvittämistä. Lausuntojen tehtävänä on täydentää pedagogista kokonaisarviota, eivätkä ne yksin määritä tuen tasoa tai järjestämistapaa.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja tarvittaessa perusopetuksen kanssa on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa. Tuen jatkuvuus varmistetaan huolellisella tiedonsiirrolla ja yhteistyöllä huoltajien luvalla.

Toimintaa eriytetään lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa, mikä lisää motivaatiota ja vahvistaa osallisuutta. Arjen toistuvia tilanteita hyödynnetään tietoisesti vuorovaikutuksen ja uusien taitojen harjoittelussa.

Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan yhteistyötä esimerkiksi terveydenhuollon, kuntoutuspalvelujen ja muiden lapsen kehitystä tukevien tahojen kanssa.

Erityisen tuen vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Arviointiin osallistuvat lapsiryhmän henkilöstö, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä huoltajat. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan, että lapsen tuen tarve on vähentynyt, erityinen tuki voidaan päättää ja lapsen tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena. Tällöin huoltajia kuullaan ja tehdään uusi hallintopäätös voimassa olevien menettelytapojen mukaisesti. Muutokset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siirtymä uuteen tuen tasoon toteutetaan suunnitelmallisesti siten, että lapsen tuki jatkuu joustavasti ja katkeamattomasti. Näin varmistetaan lapsen hyvinvoinnin, oppimisen ja osallisuuden johdonmukainen ja pitkäjänteinen tukeminen.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Kokemäellä ei ole tarjolla vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatustilain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶³. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶⁵ järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

161 Varhaiskasvatustilain 24 §

162 Varhaiskasvatustilain 20 §

163 Varhaiskasvatustilain 24 §

164 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

165 Varhaiskasvatustilain 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶⁶ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- miten varhaiskasvatustarve ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti
- miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatustalouden johtamisessa ja kehittämisessä
- miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Kokemäki

Kokemäen paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmaratkaisut

Kansallisen tason arviointi

Kokemäen varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen perustuvat varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin ja paikallisiin linjauksiin. Arviointia toteutetaan Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) laadunarvioinnin perusteiden ja suositusten mukaisesti.

¹⁶⁶ Varhaiskasvatustalouden 24 §

Toimintaa ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Kokemäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma sekä kaupungin strategiset linjaukset, jotka muodostavat perustan pedagogiselle kehittämistyölle.

Kokemäen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on jatkuva ja systemaattinen prosessi. Arviointi toteutetaan itsearviointina, johon sisältyvät:

- toiminnasta kerätty tieto
- arviointitiedon käsittely
- johtopäätökset
- kehittämistoimet

Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti henkilöstön viikkopalaverissa ja pedagogisissa kahviloissa. Lisäksi yksiköt arvioivat toteutumista toimikauden päättyessä.

Pedagoginen kehittäminen perustuu vuoropuheluun lasten, huoltajien, henkilöstön, esihenkilöiden ja hallinnon välillä sekä yhteisiin dokumentointi-, arviointi- ja suunnittelukäytäntöihin.

Asiakas- ja työtyytyväisyyskyselyt toteutetaan vuorovuosina, ja työtyytyväisyyskyselyyn sisältyy myös johtajuuden arviointi.

Yksikön toimintasuunnitelman arviointi

Varhaiskasvatussuunnitelma konkretisoituu vuosittain yksikkökohtaisissa toiminta- ja lukuvuosisuunnitelmissa sekä ryhmävasuissa.

Toimintasuunnitelmien rakenne on yhtenäinen kaikissa yksiköissä, mikä varmistaa toiminnan tasalaatuisuuden ja mahdollistaa samalla yksikköjen omien painotusten huomioimisen.

Suunnitelmat toimitetaan sivistyslautakunnan hyväksyttäväksi vuosittain, ja niiden toteutumista arvioidaan vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Ryhmävasun arviointi

Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (ryhmävasu) perustuu valtakunnalliseen ja kunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä lasten yksilöllisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Ryhmävasu toimii pedagogisena työvälineenä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Se ohjaa ryhmän toimintaa lasten yksilölliset tarpeet huomioiden ja tukee pedagogiikan johdonmukaisuutta.

Lapsen vasuun kirjatut tavoitteet huomioidaan ryhmävasussa, jotta ryhmän toiminta tukee kaikkien lasten kasvua, kehitystä ja oppimista.

Ryhmävasun laadinnasta ja päivittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä tiimin kanssa. Toteutumista arvioidaan säännöllisesti, vähintään kuukausittain.

Arviointikäytännöt ja kehittäminen

Henkilöstö osallistuu vuosittain Valssi-arviointiin, jonka avulla tarkastellaan pedagogiikan toteutumista ja tunnistetaan kehittämistarpeita.

Kehityskeskustelut käydään vuosittain, ja niihin sisältyy henkilöstön itsearviointi. Asiakaskysely toteutetaan joka toinen vuosi, ja tulosten pohjalta asetetaan uusia kehittämistavoitteita.

Kaupungin strategia ohjaa vuosittain myös varhaiskasvatuksen kehittämisen painopisteitä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle lapselle. Se perustuu lapsen etuun, kuulemiseen ja havainnointiin. Suunnitelma tarkistetaan vuosittain yhdessä huoltajien kanssa ja pohjautuu edellisen suunnitelman arviointiin.

Tavoitteiden toteutumista seurataan jatkuvasti arjessa ja arvioidaan säännöllisesti. Arviointi kohdistuu:

- toimintaan
- oppimisympäristöihin
- pedagogisiin ratkaisuihin
- tukitoimien vaikuttavuuteen

Suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa lapsen tilanteen muuttuessa.

Tuen toteutumisen seuranta

Lapsen tuen toteutumisen seuranta ja arviointi muodostavat jatkuvan prosessin, joka edellyttää monialaista yhteistyötä.

Varhaiskasvatuksen opettajalla on keskeinen vastuu tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Perhepäivähoidossa tukea arvioidaan yhtä systemaattisesti kuin päiväkodeissa.

Arviointi toteutetaan yhteistyössä huoltajien ja asiantuntijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus arvioinnissa

Lasten osallisuus toteutuu arjen tilanteissa heidän aloitteidensa, kokemustensa ja näkökulmiensa kautta.

Arviointia tukevat esimerkiksi:

- "Lapsen tärkeät viestit" -lomake
- päivittäinen palaute
- asiakaskyselyt
- kuukauden kysymykset huoltajille

Huoltajien osallisuus toteutuu vasukeskusteluissa, arjen kohtaamisissa ja yhteisissä tilaisuuksissa.

Arviointitiedon hyödyntäminen

Arviointitieto ohjaa varhaiskasvatuksen kehittämistä ja johtamista. Sitä hyödynnetään:

- resurssien kohdentamisessa
- henkilöstön osaamisen kehittämisessä
- pedagogisten painopisteiden valinnassa
- toimintatapojen kehittämisessä

Tulosten perusteella määritellään kehittämiskohteet, toimenpiteet ja seuranta.

Arviointitiedon julkaiseminen

Asiakaskyselyiden tulokset julkaistaan kaupungin verkkosivuilla ja viedään tiedoksi sivistyslautakuntaan.

Pedagogisia arviointikoosteita ja kehittämiskohteita käsitellään henkilöstön ja huoltajien kanssa esimerkiksi vanhempainilloissa ja pedagogisissa kahviloissa.

Tulosten avoin käsittely tukee toiminnan läpinäkyvyyttä ja jatkuvaa kehittämistä.